

The Past, Present and Future of SOEs in the Scope of Public Entrepreneurship Theory

Dilek Akbaş Akdoğan^{1-a*}

¹Faculty of Political Science, Department of Public Finance, İstanbul Medeniyet University, İstanbul, Türkiye.

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 28/06/2022

Accepted: 09/11/2022

ABSTRACT

Although entrepreneurship is often regarded as an activity largely attributed to the private sector, entrepreneurship can be classified into two groups private entrepreneurship and public entrepreneurship. Public sector entrepreneurship, State Economic Enterprises (SOEs) have important shares in the economies of many countries around the world. In the study, SOEs are discussed in terms of the theoretical foundations and development of public entrepreneurship. Restructuring and reform processes of SOEs from the past to the present have been evaluated, and policy recommendations have been made to increase the performance of SOEs today. In this context, emphasis was placed on good governance and reforms to increase the performance of SOEs. Transparency, accountability, effective audit, sound footing administrative, and legal ground are essential elements for good governance. It is predicted that SOEs that do not distort the competitive environment and have an entrepreneurial spirit will successfully carry out their activities in the economy. Following the guidelines and principles determined by international organizations by SOEs will contribute to policy success by providing standardization in governance and increasing transparency. In order to increase SOEs' performance, SOEs need to follow and use technology closely and turn to entrepreneurial and innovation policies. Increasing the institutional quality, in this context, improving corporate responsibility, clearly delineating regulatory, and institutional frameworks will contribute to increasing the effectiveness and productivity of SOEs. Although the quantities of SOEs vary depending on the economic systems of the countries and the understanding of the state they adopt, it is seen that their qualities in the economy are quite essential.

Keywords: State Owned Enterprise(SOEs), Public Enterprise, Government Corporations.

JEL Codes: L32, L44, I38, H10

Kamu Girişimciliği Teorisi Kapsamında KİT'lerin Dünü, Bugünü ve Yarını

Süreç

Geliş: 28/06/2022

Kabul: 09/11/2022

ÖZ

Girişimcilik, sıklıkla özel sektöre atfedilen bir faaliyet olarak değerlendirilse de özel sektör girişimciliği ve kamu girişimciliği olarak iki grupta sınıflandırılabilir. Kamu kesimi girişimciliği olarak Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT'ler) dünya genelinde pek çok ülke ekonomisinde önemli bir paya sahiptir. Çalışmada KİT'ler kamu girişimciliğinin teorik temelleri ve gelişimi bakımından ele alınmıştır. Kamu girişimciliği ile özel sektör girişimciliği karşılaştırılarak, devletin girişimcilik faaliyetlerinin gerekçeleri ve kapsamı açıklanmaktadır. Geçmişten günümüze KİT'lerin yeniden yapılandırılmaları ve reform süreçleri değerlendirilerek, günümüzde KİT'lerin performanslarını arttırmaya yönelik politika önerilerinde bulunulmuştur. Bu bağlamda KİT'lerin performansını arttırmak için iyi yönetim ve reformlara vurgu yapılmıştır. Şeffaflık, hesap verilebilirlik, etkin denetim, sağlam yönetsel ve hukuki zemin iyi yönetim için gerekli temel öğelerdir. Rekabet ortamını bozmayan ve girişimci ruhuna sahip KİT'lerin ekonomide başarıyla faaliyetlerini yürüteceği öngörülmektedir. KİT'lerin uluslararası kuruluşların hazırladıkları rehberleri ve belirledikleri ilkeleri takip etmeleri yönetiminde standardizasyon sağlayarak ve şeffaflığı arttırarak politika başarısına katkı sağlayacaktır. KİT'lerin performanslarını arttırabilmek için teknolojiyi yakından takip etmeleri ve kullanmaları, girişimciliğe dayalı ve inovasyon politikalarına yönelmeleri gerekmektedir. Kurumsal kalitenin arttırılması, bu bağlamda kurumsal sorumluluğun geliştirilmesi, düzenleyici ve kurumsal çerçevelerin net bir şekilde çizilmesi, KİT'lerin etkinliğinin ve verimliliğinin arttırılmasına katkı sağlayacaktır. Ülkelerin ekonomik sistemleri ve benimsedikleri devlet anlayışlarına bağlı olarak KİT'lerin nicelikleri değişse de, ekonomideki niteliklerinin oldukça önemli olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelime: Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT'ler), Kamu Girişimciliği, Kamu İşletmeciliği.

JEL Kodları: L32, L44, I38, H10

License

This work is licensed under
Creative Commons Attribution 4.0
International License

^a dilek.akdogan@medeniyet.edu.tr ^b <https://orcid.org/0000-0002-8132-6971>

How to Cite: Akbaş Akdoğan, D. (2023) The Past, Present and Future of SOEs in the Scope of Public Entrepreneurship Theory, Journal of Economics and Administrative Sciences, 24(1): 18-35

Giriş

Girişimcilik çok boyutlu bir kavram olup, her türlü organizasyonda ortaya çıkabilir (EC, 2003, s.5). En büyük ulusal organizasyonlar devlet şeklinde teşkilatlanmış olup, devletler kamu girişimciliği altında bir takım iktisadi faaliyetler yürütmektedir. Bu faaliyetler ekonomik, mali, siyasi ve toplumsal nedenlerle mal ve hizmet üretimi ve/veya söz konusu mal ve hizmetlerin üretiminde öncülük etmek şeklinde olabilir. Kamu kesimi girişimcilik faaliyetlerinin temel nedenleri optimal kaynak dağılımını, gelir dağılımında adaleti, ekonomik büyümeyi ve istikrarı sağlamak olarak sıralanabilir. Esasen bu sıralananlar Musgrave'in (1959) devlete atfettiği üç temel fonksiyondur. Kamu kesimi girişimcilik faaliyetlerini devletin temel fonksiyonlarını yerine getirme hedefiyle ve toplumsal refahı maksimize etme amacıyla gerçekleştirmektedir. Kamu girişimciliğinin gelişmeye başladığı ilk dönemlerde pek çok ülkede kamu kesimi faaliyetlerinin özellikle özel teşebbüslere destek ve öncülük etmek, üretimi arttırmak, bir takım zorunlu ihtiyaçları sübvans etmek, dışsallıkları dengelemek, istihdamı yükseltmek, monopollerini kontrol etmek, petrol ve doğal gaz gibi doğal kaynakları işletmek, istihdamı yükseltmek, ihracatı arttırmak, yurt içindeki sermayedarların gücünü dengelemek, ulusal prestiji arttırmak ve bir noktada kamu politikasını tamamlamak amaçlarıyla yürütüldüğü görülmüştür (Choski, 1979, s.8). Kamu kesiminin yürütülen bu faaliyetlerin bir bölümü devletin teskilat yapısı içinde kamu kurum ve kuruluşları aracılığıyla, bir bölümü de iktisadi teşebbüsler oluşturularak gerçekleştirilmektedir (Çetinkaya, 2012, s.5). KİT'ler aynı özel kuruluşlar gibi piyasada iktisadi ve ticari nitelikte mal ve hizmet üreten pazarlayabilen kuruluşlardır. KİT'ler ile özel kuruluşlar arasındaki farklardan biri mülkiyet konusundadır. KİT'lerin kamuya ait mülkiyet söz konusudur ve bu bağlamda KİT'ler kamu tüzel kişiliğine sahiptir. Mülkiyet farkının dışında KİT'lerle özel kuruluşlar arasındaki temel fark hedefleridir. Refah iktisadının bakış açısına sahip normatif yaklaşım kapsamında KİT'lerin temel hedefi özel kuruluşlar gibi kar maksimizasyonu değil sosyal refah maksimizasyonunu sağlamaktır (Akkoyunlu, 2011, s.7-12).

Bu çalışmada KİT'lerin geçmişten günümüze görünümünün ayrıntılı bir şekilde değerlendirmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak girişimcilik kavramı açıklanarak kamu girişimciliği konusu teorik bir çerçevede ele alınacaktır. Kamu girişimciliği ile özel sektör girişimciliği karşılaştırılarak, devletin girişimcilik faaliyetlerinin gerekçeleri ve kapsamı açıklanacaktır. Bir sonraki bölüm kamu işletmeciliği olarak KİT'ler özelinde devam edecek, KİT kavramı, KİT'lerin varlık gerekçeleri ve fonksiyonları incelenecektir. Daha sonra KİT'lerde yeniden yapılandırılma ve reformlar uluslararası etkileri olan süreçlere bağlı olarak incelenerek KİT'lerin günümüzdeki işlevleri değerlendirilecektir.

Kamu Girişimciliği Teorisi

Literatürde girişimcilik konusunda çeşitli tanımlamalar bulunmakta olup, girişimci kavramının farklı yazarlar veya kuruluşlar için çoğu zaman birbirinden farklı şeyler ifade ettiği görülmüştür. Tanımlamalardaki farklılıklar girişimcilik faaliyetinin kapsamının ve sınırlarının net çizilememesine sebebiyet vermiştir. Buna rağmen girişimcilik konusundaki görüşleriyle girişimciliğin farklı yönlerine vurgu yapan düşünürleri gruplandırmak mümkündür. Çizelge 1'de literatürdeki girişimci tanımları ve tanımlamayı yapan ilgili bilim insanları yer almaktadır.

Girişimci kelimesini modern anlamda kullanan ilk yazar Cantillon (1680-1734)'dir (Leyden & Link, 2015; Brown & Thornton, 2013; Praag, 1999). Cantillon ölümünden sonra 1755 yılında basılan "*Essai Sur La Nature Du Commerce En General*" (*Genel Olarak Ticaretin Doğası Üzerine Deneme*) adlı eserinin iktisat teorisinin başlangıcının izi olduğu öne sürülmekte ve Cantillon pek çok bilim insanı tarafından ilk iktisat teorisyeni olarak kabul edilmektedir (Jevsons, 2001, s.342). Böylesine önemli bir çalışma olan *Essai*, aynı zamanda girişimci ve girişimin ekonomideki kritik rolünü gözler önüne seren ilk eserdir (Leyden & Link, 2015, s. 4).

Çizelge 1. Girişimcinin Tanımı

Table 1. Definition of Entrepreneur

Girişimcinin Tanımı	İlgili Bilim İnsanları/Yazarlar
Belirsizlikle ilişkili riski üstlenen kişi	Richard Cantillon, Frank H. Knight Heinrich von Thünen
Finansal sermaye sağlayan kişi	Adam Smith
Yenilikçi	Richard Cantillon, Nicholas Baudeau Joseph Schumpeter, Johann Heinrich von Thünen
Karar verici	Carl Menger
Endüstriyel lider	Jean Baptiste Say
Yönetici veya idareci	John Stuart Mill
Ekonomik kaynakların organizatörü ve koordinatörü	Léon Walras
Bir işletmenin sahibi	François Quesnay
Üretim faktörlerini çalıştıran	Amasa Walker
Üstlenici/yüklenici	Jeremy Bentham
Arbitrajcı	İsrail Kirzner
Alternatif kullanımlar arasında kaynakları tahsis eden	T.W.Schultz

Kaynak: UNECE, 2017, s. 3

Cantillon eserinde ekonomik sistemin içinde girişimci bir işlev olduğunu belirterek; girişimciyi özel sektör piyasasının merkezi bir figürü olarak nitelendirmiştir. Cantillon'un girişimcilik teorisine göre girişimci belirsizlik altında risk alma işlevi üstlenendir (Leyden & Link, 2015, s.4). Cantillon çalışmasında “sabit getiri/ücret ile çalışanlar” ile “belirsiz (sabit olmayan) getiri ile çalışanlar” arasında ikili bir ayrım yaparak, girişimcinin sabit olmayan getiri ile çalışanlar grubunda olduğunu belirtmiştir. Girişimci sıfatı altında çiftçileri, bağımsız esnafları, tacirleri, imalatçıları, paralı askerleri, zanaatkarları vb. sayarak, bunların garanti bir gelirlerinin olmadığını ifade etmiştir (Cantillon, 1959, s.55). Cantillon girişimci olarak örneklendirdiği tüccarları veya risk üstlenen girişimci kişileri, köylülerin ürünlerini düşük fiyata satın alan ve bu ürünleri daha yüksek bir fiyata satmak üzere başkente nakliye eden kişiler olarak açıklamıştır (Cantillon, 1959, s.151). Cantillon ile başlayan girişimci teorisinin gelişimine pek çok bilim insanı katkıda bulunmuştur. İlk savunucusunun Adam Smith olduğu bir grup, girişimciyi kapitalist yani finansal sermaye sağlayan biri olarak değerlendirmiştir. Quesnay, Walker, Mill ve Walras'ın içine olduğu bir diğer grup ise girişimciyi bir girişimde bir tür karar verici (örneğin mal sahibi, yönetici, işveren veya yüklenici) olarak açıklamıştır. Bu bağlamda Quesnay girişimciyi bir işletmenin sahibi olarak tanımlarken, Walker üretim faktörlerini çalıştıran, Mill yönetici veya idareci olarak değerlendirmiş, Walras ise girişimciyi ekonomik kaynakların organizatörü ve koordinatörü olarak görmüştür (Leyden & Link, 2015, s.4).

Literatürde yer alan bazı girişimci tanımlamaları ise girişimcinin sosyal rolü üzerine vurgu yapmaktadır. Say, Schultz ve Kirzner girişimciyi sosyal yönüyle tanımlayan bilim insanlarıdır (Leyden & Link, 2015, s.4). Girişimcilik teorisinin başlangıcı Cantillon'a dayansa da Say'ın girişimci teorisine katkısı oldukça büyüktür. Hem bir ekonomist hem de bir gazeteci olan Say, 1803 yılında serbest girişimin ve piyasanın avantajlarını anlatan "*Treatise on Political Economy*" (*Politik Ekonomi Üzerine İnceleme*) isimli bir kitap yayınlamıştır. Say çalışmasında girişimcinin üstlendiği risk ve belirsizliği şu şekilde ifade etmiştir: “[herhangi bir girişim faaliyetinde] *aşılması gereken çok sayıda engel, bastırılması gereken kaygılar, atlatılması gereken talihsizlikler ve bulunması gereken çareler vardır... Girişimlerde her zaman bir dereceye kadar risk vardır; ne kadar iyi yönetilirse yönetilsinler, başarısızlık ihtimali vardır.*” (Say, 1971, s.331). Say, girişimcinin hem üretimde hem de dağıtımda merkezi bir koordinasyon sağlama rolünü üstlendiğini belirtmiştir. Girişimcinin bir firmada koordinatör veya modern bir endüstriyel lider ya da yönetici konumunda olduğunu ifade etmiştir. Say girişimcinin yönetsel(idari) rolünü vurgulayan ilk ekonomist olmuştur. Klasik iktisat teorisine oldukça büyük katkısı olan Say, diğer klasik iktisatçılardan ayrı olarak tüm üretim ve tüketim sistemlerinde girişimciye çok önemli bir yer vermiştir. Cantillon tarafından tanımlanan girişimcilik fonksiyonunu Say tarafından genişletilmiştir (Praag, 1999, s.314).

Schumpeter, Say tarafından geliştirilen girişimcilik işlevini daha da açmış ve girişimciyi ekonomide başlıca aktör olarak görmüştür. Schumpeter 1911 yılında "*Die Theorie*

der Wirttschaftlichen Entwicklung" (*İktisadi Dinamiklerin Teorisi*) isimli ilk kitabını çıkarmış ve çalışmasıyla geleneksel iktisadi düşünceden ayrılmıştır. Schumpeter ekonomide denge ve optimizasyondan ziyade inovatif girişimci tarafından getirilen dinamik dengesizliğin, sağlıklı bir ekonominin “normu” ve ekonomik teori ve ekonomik uygulamalar için merkezi bir hakikat olduğunu ifade etmiştir (Drucker, 1985, s.27). Schumpeter (2003) girişimcinin işlevini, bir buluşu veya daha genel olarak yeni bir metayı ya da yeni olmasa bile var olan bir metayı yeni bir şekilde üretmek amacıyla denenmemiş bir teknolojik olanağı kullanarak, üretim modelinde reform veya devrim yapmak olarak açıklamıştır. Schumpeter'e göre girişimin yeni bir malzeme, tedarik kaynağı veya ürünler için yeni bir satış noktası açmak gibi bir endüstriyi yeniden organize ederek üretim modelinde reform ve/veya devrim niteliğinde değişikliklere sebebiyet vermesi beklenir. Bu bağlamda sosis veya dış fırçasının icadından, elektrik enerjisinin ilk kez üretimi ya da motorlu araçların bulunmasına kadar uzanan çok geniş girişim örnekleri sıralanabilir (Schumpeter, 2003, s.132). Schumpeter çalışmasında kapitalizmin temel gerçeği diye tabir ettiği “yaratıcı yıkım” sürecinden bahsetmiş ve bu süreçte girişimin yaratıcı yıkımı körüklediğini ifade etmiştir. Kapitalist motoru harekete geçiren ve sürdüren temel dürtünün, yeni tüketim malları, yeni üretim veya ulaşım yöntemleri, yeni pazarlar, kapitalist girişimin yarattığı yeni endüstriyel örgütlenme biçimleri olduğunu belirtmiştir (Schumpeter, 2003, s.82-83). Schumpeter girişimciliğin merkezine yenilikçiliği oturtmuş ve oluşturduğu girişimci teorisine ekonomik analize dinamik bir öge olarak girişimciliği sokmaya çalışmıştır (Swedberg, 2003, s.xix). Bu bağlamda Schumpeter'ın görüşleri günümüzde baskın olarak literatürdeki kalıcı yerini korumaktadır.

Knight (1921) bir ekonomik örgütlenmeye girişimci özelliğini veren hususun “belirsizlik” altında olması olduğunu ifade etmiştir. Knight "*Risk, Uncertainty and Profit*" (*Risk, Belirsizlik ve Kar*) isimli çalışmasında rekabet eğilimlerinin teorik olarak kusursuz işleyişini önleyerek, bir teşebbüse girişimci özelliğini veren ve girişimcinin kendine özgü gelirini açıklayan gerçeğin “belirsizlik” olduğunu söylemiştir (Knight, 1921, s.232). Knight, belirsiz koşullar altında karar vermede girişimcinin değerlendirmesinin veya yargısının önemine vurgu yapmıştır. Bu bağlamda Knight'a (1921) göre girişimci belirsizlik altında yatırımlar hakkında yargılayıcı karar verendir.

Say dışında girişimcinin sosyal rolüne vurgu yapanlar arasında Schultz girişimciyi "*alternatif kullanımlar arasında kaynak tahsisi yapan*", Kirzner ise "*arbitraj yapan*" olarak değerlendirmiştir (Leyden & Link, 2015, s.4). Kirzner (1973) girişimcinin fırsat saptama özelliği üzerinde durmuştur. Girişimcinin mevcut fırsatlardan yararlanmayı sağlayan bir farkındalık düzeyine sahip olduğunu ve fırsatlar karşısında bir atiklik (uyanıklılık) durumu içinde bulunduğunu belirtmiştir. Kirzner, girişimciyi halihazırda var olan ve fark edilmeyi bekleyen fırsatlara karşı tetikte olan biri olarak açıklamıştır. Kirzner'e göre girişimci ekonomik kalkınma için yeni fırsatlar yaratmaktan çok, mevcut fırsatlara karşı harekete geçerek kar fırsatları yakalayan olarak görülmüştür (Kirzner, 1973, s.74).

Schultz (1975) girişimciliği, değişen koşullara yanıt veren kaynakları ayarlama veya yeniden tahsis etme yeteneği olarak açıklamıştır. Bu bağlamda girişimcilik, uzman bir sınıf tarafından gerçekleştirilen sadece onlara özgün bir özellik değil, insan davranışlarının bir yönüdür. Schultz, ekonomik koşullardaki değişiklikler karşısından girişimci bireylerin ekonominin neredeyse tüm alanlarında bilinçli bir şekilde kaynakları yeniden tahsis ettiğini ifade etmektedir (Schultz, 1975, s.827). Schultz, girişimcilik

kavramını genişleterek girişimciliğin sadece işgücü piyasasına giren bireylerle sınırlı olmadığını belirtmiştir. Hayatın birçok farklı kesiminde bireylerin dengeyi yeniden sağlamak için kaynakları yeniden tahsis etmeyi gerektiren davranışları optimize etme girişiminde bulduklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda Schultz, bireylerin kaynakları tahsis etme yeteneklerinin farklılık gösterdiğini söyleyerek, girişimcilik yeteneğini insan sermayesi kapsamında da ele almıştır (Schultz, 1975, s.832-835).

Çizelge 2. Kamu Girişimcisi Tanımlamaları

Table 2. Definitions of Public Entrepreneurs

Yazar	Kamu girişimcisi olan kişidir.	Motivasyon aracı
Ostrom (1964,2005)	Değişen ortamlarda yeni, yenilikçi piyasa dışı organizasyonlar yaratarak kamu malları üreten	Farklı çıkarlar(sosyal fayda, kişisel saygı, gelir vb.)
Wagner (1966)	Politik çıkarlar için kolektif fayda sağlayan	Politik çıkar
Jones (1978)	Tam bilgi ile rasyonel analiz yoluyla net getiriyi maksimize eden	Kişisel kar
Casson (1982,2003)	Kıt kaynakların koordinasyonu hakkında yargılayıcı kararlar verme konusunda uzman olan	Kariyer geliştirme
Kingdon (1984)	Kamu politikasını hükümetin dışından veya içinden kontrol etmeye çalışan	Kişisel fayda, fedakarlık, ideoloji vb.
Ramamurti (1986)	Kamu sektörü organizasyonlarını başlatmak, sürdürmek veya büyütmek amacıyla faaliyetlerde bulunan	Başarı ve güç
Oakerson ve Parklar (1988)	İnisiyatif kullanma yeteneği ve özgürlüğü olan	Vatandaşın talebini karşılamak
Kirchheimer (1989)	Yeni organizasyonlar kuran ve yöneten, yeni hizmetler üreten, yenilikçi stratejiler uygulayan ve risk almaya istekli olan	Yok
Hughes (1991)	İhtiyari kararlar veren bir bürokrat	Bürokratik misyon
Bellone & Goerl (1992)	Ekonomik gelişme ve daha fazla özel sektör girişimcisi yaratmak için yeni gelir kaynakları arayan	Demokratik değerlerle uyumlu sorumluluk sahibi yönetim
Osborne& Gaebler (1992)	Üretkenliği ve etkinliği en üst düzeye çıkarmak için kaynakları yeni yollarla kullanan	Görev odaklı
Roberts (1992, 1999)	Yenilikçi fikir üreten, bu fikri hayata geçirmek için plan tasarlayan ve bu planı uygulayan	Yok
Schneider&Teske(1992), Schneider vd.(1995)	Politik çıkarlar için siyasi arenada hareket eden	Politik çıkar, itibar, memnuniyet, finansal getiri
Boyett (1997)	Kamu sektöründe olup, pazar fırsatlarını tespit etme ve kullanma becerisine sahip olan	İdiyosenkratik, kendine özgü belki baştakilerden etkilenebilen
Moon (1999)	Müşteri memnuniyetini artıran, bürokrasiyi azaltan veya risk alan	Daha fazla verimlilik
Morris & Jones (1999)	Sosyal fırsatlardan yararlanmak için kaynakları birleştirerek vatandaşlar için değer yaratan	Güç, başarı
Sadler (2000)	Belirsiz ortamlarda yenilikler yoluyla değer artırıcı fırsatlar belirleyen ve kullanan	Parasal olmayan hedefler
Holcombe (2002)	Politik çıkar fırsatlarını gözlemleyen ve bu doğrultuda hareket eden	Politik çıkar
Zerbinati & Souitaris (2005)	Gerekli kaynakları kontrol etmeden ödüllendirici ve ümit verici fırsatları keşfeden ve kullanan	Paraya dayalı olmayan kariyer geliştirme
Shockley vd.(2006)	Potansiyel politik çıkar fırsatlarına karşı tetikte olan ve bu fırsatlara göre hareket eden	Politik çıkar
Bernier & Hafsi (2007)	Bir kamu kuruluşu kuran veya değerli hizmetler sunma yeteneğini artıran	Sosyal ve politik hedefler
Schnellenbach (2007)	Politik yaklaşımlarda kademeli olmayan değişiklikleri teşvik eden	Kişisel fayda
Klein vd. (2009,2011)	Sosyal hedeflere ulaşmak için kaynak kombinasyonları ile tecrübe eden	Şahsi menfaat
Link& Link (2009)	Riskler karşısında yenilikçi adımlar atan	İnovasyon ve ekonomik büyüme
Zampetakis & Moustakis (2010)	Değer yaratmak için yenilikçi kaynak kombinasyonları üreten ve kullanan kamu görevlisi	Sosyal değer yaratmak
Padt & Luloff (2011)	Rekabetçi, girişken, müşteri odaklı, ileriye dönük, pazar odaklı ve katalitik	Görev odaklı
Hisrich & Al-Dabbagh (2012)	Kendine değil organizasyona odaklanarak, risk alarak, yenilik yaparak ve adaptasyonla değişimi başlatan	Kişisel güç ve başarı

Kaynak: Leyden & Link, 2015, s.7-11.

Kamu girişimciliği elbette ki temel girişimcilik teorisine bağlı olarak gelişmiştir. Kamu girişimciliği kavramı ilk kez 1960'larda Wagner'in (1966) kısa bir sözü ve Ostrom'un (1964) metodolojik bir incelemesinde geçmiştir (Leyden&Link, 2015, s.4). Ostrom (1964) çalışmasında girişimcilik analizlerinin büyük ölçüde piyasa ekonomisiyle sınırlı kaldığını ancak özel sektör girişimciliğinin yanında kamu girişimciliğinin de önemli bir husus olduğunu gözler önüne sermiştir. Ostrom kamu girişimciliği konusunu, yerel yönetimler düzeyinde yeraltı suyu havzası yönetimini konu alan bir vaka incelemesine dayalı olarak ele almıştır. Ostrom çalışmasında yeni bir organizasyonun oluşturulduğu sırada girişimciliğinin önemli bir işlev olduğunu belirterek, girişimciliği değişen bir ortamda faaliyet gösteren işletmenin sürekliliğinde gerçekleştirilen temel bir fonksiyon olarak açıklamıştır (Ostrom, 1964, s.2-3). Kamu girişimcisinin, girişimcilik faaliyetlerini yürütürken uyması gereken davranış kurallarını tanımlayan bir siyasi sistem içinde işlev gördüğünü ifade etmiştir. Sözü edilen siyasi sistemde, kamu işletmelerinin örgütlenmesi ve işletilmesine ilişkin koşullar, katılımcılar arasındaki rekabetin boyutu, kullanılacak özel yetkilerin niteliği ve kamu sorumluluklarını yerine getirenlere yüklenen özel yüklerin tanımlandığı belirtilmiştir (Ostrom, 1964, s.590). Wagner'e göre, bir kamu sektörü girişimcisi politik çıkarlar için toplu fayda sağlayan biridir. Kamu sektörü girişimcisi, hükümetin harcama ve hizmet mekanizmaları aracılığıyla faaliyette bulunmaktadır (Leyden & Link, 2015, s.6). Bu bağlamda Wagner (1966) çalışmasında politik girişimci kavramını kullanarak; politik girişimciliğinin bazı grupların neden kollanarak onlara reel gelirlerini artırıcı ayrıcalıklar tanındığını, diğerlerine ise neden tanınmadığını anlamada anahtar bir kavram olduğunu belirtmiştir. Wagner bu tür faaliyetlerin baskı gruplarından değil, demokratik karar süreçlerinin işleyişinden kaynaklandığını ifade etmiştir.

Çizelge 2'de yazında yer alan kamu girişimcisi tanımları ve bu tanımlamaların dayandırıldığı motivasyon araçları yer almaktadır. Wagner, kamu girişimciliğini "politik çıkar" motivasyonuna dayalı olarak ele almış ve bu kapsamda kendine hizmet eden eylemlerle ilişkilendirilebilecek siyasi/politik kazanç kapsamında değerlendirmiştir. Bu bağlamda Wagner'in bu görüşü literatürde hakim önde gelen görüşlerdendir (Hayter, vd. 2018).

İktisat bilim insanlarından Casson (2003), Holcombe (2002), Shockley vd. (2006) ve Schnellenbach (2007), kamu sektörü girişimcisi davranışlarının neoklasik iktisadın fayda maksimizasyonu varsayımıyla tutarlı olduğuna vurgu yapmaktadır (Hayter vd., 2018). Bu yazarlar, politik çıkar ile eşanlamli olarak fayda açısından maksimizasyondan bahsederler. Bunlardan ayrı olarak Hughes (1991) ve Link & Link (2009) kamu girişimciliğinin hükümetin varsayılan ekonomik amaçlarıyla daha yakından bağlı motivasyonlara sahip olduğunu önermişlerdir. Hughes (1991) ve Link & Link (2009)'e göre kamu sektörü girişimcileri, bürokratik ve kurumsal misyonla yenilikçi faaliyetlere ve sonuç olarak ekonomik büyümeye odaklanmaktadır (Hayter vd.,2018; Leyden & Link, 2015, s.6).

Çizelge 2'de görüldüğü gibi kamu girişimciliği konusunda farklı yazarlarca pek çok değişik tanımlama yapılmıştır. Tanımlamalardaki farklılıklara rağmen bu tanımlamaların bazı ortak noktaları mevcuttur. Bu bağlamda ilk olarak kamu girişimciliği *yenilikçilik (inovatiflik)*, *proaktiflik* ve *risk alma* kombinasyonunu içeren bir kavram olarak değerlendirilebilir (Morris & Jones, 1999, s.74; Diefenbach, 2011, s.34). *Yenilikçilik*, mevcut sorunlara ve ihtiyaçlara yaratıcı, olağandışı veya yeni çözümler aramak olarak açıklanabilir. Yenilik getiren çözümler, yeni teknolojiler ve süreçlerin yanı sıra yeni ürün ve hizmetler şeklinde de olabilir. *Risk alma*, içinde başarısızlık maliyeti barındıran fırsatlara önemli kaynakları ayırmaya istekli olma durumu olarak değerlendirilebilir. Bu riskler tipik olarak orta düzeydedir ve hesaplanabilir. *Proaktiflik* ise başarısızlığın sorumluluğunu üstlenecek bir girişimcilik anlayışı getirmek için gerekli olanı yapmak ve uygulamakla ilgilidir. Bu kapsamda kamu girişimciliği bu benzer fikirlere göre ele alınabilir (Morris & Jones, 1999, s.74). Bu gruplama içinde kamu girişimciliği kavramını değer yaratmayı öne çıkararak açıklayan tanımlamalar da mevcuttur. Morris & Jones (1999) kamu girişimciliğini "*vatandaşlar için bir değer*" olarak ele alırken, Bernier & Hafsi (2007) "*hizmet sunma ve değer yaratma yeteneği*" olarak görmüştür (Diefenbach, 2011, s. 34). Morris & Jones (1999, s.74) kamu sektörü girişimciliğini, sosyal fırsatlardan yararlanmak için kendine özgü kamu ve/veya özel kaynak kombinasyonlarını bir araya getirerek vatandaşlar için değer yaratma süreci olarak ele almıştır. Bernier ve Hafsi (2007, s.489) ise girişimciyi bir kamu kuruluşu oluşturmaya veya hizmet sunma ve değer yaratma yeteneğini artırmaya katkıda bulunan olarak tanımlamıştır. Literatürde yer alan kamu girişimciliği tanımlamalarından bazılarının sadece kamu sektörü kuruluşlarına odaklanmadıkları görülmekte olup, bu tanımlara örnek olarak Roberts'in (1992) tanımlaması verilebilir (Diefenbach, 2011, s.34). Roberts (1992, s.56) kamu girişimciliğini, yeni veya yenilikçi bir fikrin üretilmesi, tasarlanması ve kamu sektörü uygulamalarında yenilikçi fikirlerin kullanılması olarak açıklamıştır. Roberts kamu girişimcisini liderlik vasfı, seçilmiş kişi olması ve resmi bir pozisyona sahip olup olmadığına göre bir sınıflandırma içine sokmuş ve kamu girişimcilerini dört gruba ayırmıştır. Bunlar: *Siyasi girişimciler*: hükümette seçilmiş resmi bir liderlik pozisyonuna sahip kişilerdir; *Yönetici girişimciler*: göreve seçilmeden gelmiş ve liderlik pozisyonlarına sahiptirler; *Bürokratik girişimciler*: liderlik pozisyonunda olmasalar da hükümette resmi bir konuma sahiptirler, son olarak; *Politika girişimcileri*: hükümette resmi bir konuma sahip değildirler, yenilikçi fikirleri kamu sektörüne tanıtmak ve uygulamak için resmi hükümet sisteminin dışında çalışan bir kamu girişimcisini temsil eder (Roberts, 1992, s.62-63). Roberts, Kirchheimer (1989) gibi motivasyona daha az odaklanarak, girişimciyi Schumpeter'in görüşüne benzer biçimde yenilikçi olarak değerlendirmiştir (Hayter vd., 2018; Leyden & Link, 2015, s.12).

Kamu girişimciliğini kamu yönetimi ve siyaset bilimi literatürü kapsamında ele alan bilim insanlarından Jones (1978), Ramamurti (1986), Schneider ve Teske (1992) ve Schneider vd. (1995), Wagner'in (1966) ilk kez savunulduğu

gibi kamu sektörü girişimcisinin yalnızca siyasi veya kurumsal hükümet aygıtının manipülasyonu yoluyla kişisel menfaatlerin genişletilmesiyle ilgilendiğini öne sürmüşlerdir (Hayter vd., 2018). Yine aynı alandaki literatüre katkı sağlayan Bellone & Goerl (1992), Osborne & Gaebler (1992), Moon (1999), Oakerson & Parks (1988), Bernier & Hafsi (2007) kamu sektörü girişimcisinin, verimliliğin artırılması ve sosyal ihtiyaçların daha fazla karşılanması yoluyla kamu kuruluşunun misyonunu yerine getirmeye odaklandığını öne sürmüşlerdir (Leyden & Link, 2015, s.12). Bellone ve Goerl (1992), kamu girişimcisini demokratik değerlerle uyumlu sorumluluk sahibi yönetim motivasyonuna dayalı olarak, ekonomik gelişme ve daha fazla özel sektör girişimcisi yaratmak için yeni gelir kaynaklarını arayan olarak açıklamıştır. Kamu girişimcilerinin demokratik değerlerle uyumlu, hiyerarşik bir düzen içerisinde idari sorumlulukları vardır. Kamu yöneticisinin siyasi bir süreç içinde politika uygulamasında ve vatandaş için daha iyi fırsatlar geliştirilmesinde demokratik değerleri iletme sorumluluğuna sahip olduğu varsayılmaktadır. Girişimcilik özerklik, geleceğe dair kişisel bir vizyon, gizlilik ve risk alma davranışını gerektirirken; demokratik yönetim hesap verebilirlik, yurttaş katılımı, şeffaf politika oluşturma ve kamu yararını gütmeyi gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda girişimci özerkliğe karşı demokratik hesap verebilirlik arasında bir çatışma söz konusu olabilmektedir (Bellone & Goerl, 1992).

Kamu girişimciliğine yönelik bir takım eleştiriler de mevcuttur (deLeon & Denhardt, 2000; DuGay, 2000; Rhodes & Wanna, 2008; Terry, 1998, aktaran Deifanbach, 2011, s. 3). Demokratik yönetişime yönelik tehdit oluşturabilmesi, kuralları çiğneyen, çıkarıcı yöneticiler ve

özel işletmelere yönelik haksız rekabet oluşturmaları gibi olası istenmeyen sonuçlar öne sürülmektedir (Deifanbach, 2011, s.3). Kamu girişimciliği, özel sektör girişimciliğiyle benzer özelliklere sahip olsa da; hedefleri, karar verme süreci, otoriteleri, risk ve kazançları, motivasyonları, finansmanları, kısıtlamaları ve bağımsızlıkları açısından ikisi arasında farklılıklar vardır. Çizelge 3’de kamu girişimciliği ile özel sektör girişimciliğinin karşılaştırması yapılmıştır. Kamu girişimciliğinin daha çok hedefli, karar verme süreci bol prosüdürlü ve kısıtlamalı, daha otoriter, risk-kazanç değiş tokuşundan ziyade hatalardan kaçınmaya yönelik bir yapıda olduğu görülmektedir. Motivasyon açısından kamu girişimciliğinde daha düşük bağlılık ve iş tatmininin olduğu, kar amacından çok politik ve sosyal hedefler tarafından yönlendirildiği söylenebilir (Kearney, Hisrich & Roche, 2007, s.278).

Kamu girişimciliği söz konusu olduğunda özel girişimciliğin motivasyonu olan “kar” güdüsünün yerini sosyal sermayenin ya da değer yaratılması almıştır (Edwards vd., 2002, s.1546). Bu bağlamda kamu girişimciliğinin temel amacının sosyal fayda yaratmak olduğu ifade edilebilir. Ancak kamu girişimciliği kapsamında faaliyetlerde bulunan birimler sadece halka hizmet götürmekle sınırlı kalmayıp, bunun ötesine geçerek hizmet sunumunda yenilik getiren, kaynak yaratan, risk alan faaliyetleri de kapsamaktadır. Bu kapsamda -kamu hizmetinin belirli alanlarında risk odaklılık, -hizmet sunumunda yenilik, -kaynaklardan yararlanma, -katma değer yaratmak için ortaklıkların kullanılması, problem çözüme: karşılanmayan ihtiyaçları bulma ve tatmin etme kamu girişimciliğinin temel özellikleri olarak sıralanabilir (Edwards vd.,2002, s.1546).

Çizelge 3. Kamu Girişimciliği ile Özel Sektör Girişimciliğinin Karşılaştırılması

Table 3. Comparison of Public Entrepreneurship and Private Sector Entrepreneurship

	Kamu Girişimciliği	Özel Sektör Girişimciliği
Hedefler	Hedefler daha çok ve daha çeşitlidir.	Hedefler ve amaçlar daha net tanımlanmıştır; hedefler arasında daha fazla tutarlılık mevcuttur.
Karar Verme	Daha az karar verme özerkliği ve esnekliği, prosedürler ve işlemler üzerinde daha fazla kısıtlama vardır; kamu denetimine tabidir; büyük kararları şeffaf olmalıdır.	Karar verme sürecinde daha fazla esneklik ve özerklik; karar vermede daha katılımcı ve bağımsızdır.
Otorite	Daha otoriter; daha merkezi veya merkezi olarak kontrol edilmektedir.	Daha demokratik; daha merkezi olmayandır.
Risk/kazanç	Risk ve kazanç değiş tokuşu, hatalardan kaçınmaya yönlendirir; daha düşük finansal teşvikler alır; girişimler kârını paylaşmaz (Ramamurti,1986; Morris&Jones,1999)	Risk faktörlerini belirler ve bunları en aza indirmeyi amaçlar; hesaplanmış riski üstlenir; işe kişisel sermaye yatırır; daha yüksek finansal teşvikler alır; karlılık gelir elde etmek için esastır.
Motivasyon	Daha düşük bağlılık ve iş tatmini söz konusudur.	Daha yüksek düzeyde bağlılık ve iş tatmini vardır.
Finansman ve Kar	Dar bir kazançla kısıtlı değildir; riskli projeler için finansman sağlamak daha kolaydır; sermayeyi artırmak daha kolaydır; kar amacı gütmeyen, bunun yerine politik ve sosyal hedefler tarafından yönlendirilirler	Dar bir kazançla kısıtlı olabilir; riskli projelere erişmek ve fon sağlamak daha zordur; sermaye artırmak zordur; kar odaklıdır.
Kısıtlamalar	Özel sektörün karşılaştığı büyüme ve yetki kısıtlamaları kamu sektörü için geçerli değildir.	Girişimin büyümesi ve yetkileri üzerinde kısıtlamalar olabilir.
Bağımsızlık	Bağımlılıkların üstesinden gelerek bağımsızlık kazanır.	Bağımlılıklardan kaçınarak veya en aza indirerek bağımsızlık elde eder.

Kaynak: Kearney vd., 2007, s.278.

KİT'ler Özelinde Kamu Girişimciliği

KİT Kavramı

Devletlerin kamu girişimciliği faaliyetlerini büyük ölçüde KİT'ler oluşumu altında yürüttükleri görülmektedir. Kamu tüzel kişiliğine sahip olan KİT'ler, kamusal kaynakların kullanılarak ekonomik faaliyetlerin yürütüldüğü devlete ait işletmelerdir. Literatürde KİT'ler üzerinde mutabakat sağlanan ortak ve kesin bir tanımlama bulunmaktadır. Bu bağlamda KİT kavramı ve kapsamı her ülke için aynı olmamakta, KİT'lerin hukuki ve idari yapısı ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Genel kabul gören bir KİT tanımı olmamasına rağmen (IMF 2014; EU, 2013; OECD, 2015) KİT'ler için ortak unsurlarından bahsedilebilir: (1) kuruluşun kendi ayrı tüzel kişiliği vardır (2) işletmenin en azından kısmen bir hükümet birimi tarafından kontrol edilmesi söz konusudur (3) işletme ağırlıklı olarak ticari veya ekonomik faaliyetlerde bulunmaktadır (IMF, 2020, s.47). Bu bağlamda ulusal hukuk tarafından bir işletme olarak tanınan ve devletin mülkiyetini elinde bulundurduğu herhangi bir tüzel kişilik, bir KİT statüsünde değerlendirilebilir. Burada devletin işletmelerde mülkiyetinin nihai amacı, kaynakların verimli bir şekilde tahsis edilmesi yoluyla toplum için değeri maksimize etmektir (OECD, 2015, s.14, 17).

Bir teşebbüsün KİT statüsünde olabilmesi için devlet mülkiyeti esastır. Ancak devlet mülkiyetinin payının ne kadar olacağı da üzerinde tartışılan bir konudur. KİT'lerin mülkiyet düzenlemelerinin ve yönetim yapılarının ülkeler arasında farklılık gösterdiği görülmektedir. Türkiye'de 233 sayılı KHK'da KİT, "Teşebbüs"; İktisadi Devlet teşekkülü (İDT) ile kamu iktisadi kuruluşunun (KİK) ortak adı olarak tanımlanmıştır. İktisadi Devlet Teşekkülü "Teşekkül"; sermayesinin tamamı devlete ait, iktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan, kamu iktisadi teşebbüsüdür. Kamu iktisadi kuruluşu "Kuruluş"; sermayesinin tamamı devlete ait olup tek el niteliğindeki mal ve hizmetleri kamu yararı gözeterek üretmek ve pazarlamak üzere kurulan ve gördüğü bu kamu hizmeti dolayısıyla ürettiği mal ve hizmetler imtiyaz sayılan kamu iktisadi teşebbüsü olarak açıklanmıştır (233 sayılı KHK m.2). 233 sayılı KHK ile Türkiye'de KİT'lerin sermayesinin tamamının devlete ait olduğu görülmektedir. Literatürdeki bazı çalışmalarda devlet mülkiyetinin %50 eşliğini aştığı işletmeler KİT kapsamında değerlendirilmektedir (Böwer, 2017; Kwiatkowski & Augustynowicz, 2015; Kowalski vd. 2013). Bunların yanında devlet mülkiyetini ülkeler özelinde daha düşük bir asgari seviyede belirleyen çalışmalarda mevcuttur (Szarzec & Nowara, 2017; Baltowski & Kozarzewski, 2016; Christiansen & Kim, 2014; De Lange & Marlevede, 2020). Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) raporunda, KİT'ler için devlet mülkiyeti eşiği %10 olarak belirtilmiştir (UNCTAD, 2019, s.32). Bu bağlamda devletin oldukça az bir hisseye sahip olduğu ve buna bağlı olarak, şirketin kısmen yönetsel ve örgütsel özerkliğe sahip olduğu KİT'lerin yanında, tamamen devlete ait KİT'ler de mevcuttur. Çeşitli ülkelerde farklı tanımlamalar ve uygulamalar mevcut olsa da, genel olarak KİT'ler aşağıdaki gibi gruplanabilir (EC, 2016, s.1-7):

- Tamamen kamu otoritelerine ait şirketler
- Kamu otoritelerinin çoğunluk hissesine sahip olduğu şirketler
- Kamu otoritelerinin azınlık hissesini elinde bulundurduğu ancak özel yasal yetkilere sahip olduğu şirketler
- Kamu otoritelerinin azınlık payına sahip olduğu ve özel yetkileri olmayan şirketler. Bunlar genellikle KİT olarak kabul edilmeyebilir, ancak hükümetlerin ekonomideki paylarının daha net bir şekilde gözler önüne serilebilmesine katkı sağlayabilir

KİT'lerin Kuruluş Nedenleri ve Fonksiyonları

Kamu işletmeciliğinin en önemli aracı olarak değerlendirilebilen KİT'lerin geçmişten günümüze dünyanın pek çok ülkesinde ekonomik faaliyetlerde oldukça önemli roller üstlendiği görülmektedir. KİT'lerin varlığı, işlevleri, etkinliği sorgulanan, tartışılan, bazı dönemlerde eleştirilen, bazı dönemlerde ise desteklenen önemli konular olarak görülmüştür. KİT'lerdeki kamu mülkiyetinin nihai sahibi genel halktır. Mülkiyet toplumun bütününe aittir. Bu nedenle, KİT'ler üzerinde mülkiyet haklarını kullanan devlet kurumları nihai olarak halkın çıkarlarından sorumludur (OECD, 2018, s.15). Her kamu kuruluşu gibi halka karşı sorumlulukları olan KİT'lerin temel varlık gerekçeleri sosyal refahı maksimize etmektir. KİT'lere kuruluşlarından günümüze çeşitli fonksiyonlar yüklense de sosyal refahı maksimize etmek en önde gelen ve temel fonksiyonudur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomileri yeniden inşa etme ihtiyacının doğması, ekonomi politikasının temeli olarak Keynesyen ekonominin egemen olduğu modern refah devletlerinin oluşumu ve müdahaleci kalkınma modelinin uygulanması devlet mülkiyetinin önemini arttırmıştır. Bu süreçlerde KİT'ler, piyasa başarısızlıklarının üstesinden gelinmesinde, hızla büyüyen kamu hizmeti görevlerinin yerine getirilmesinde ve sosyo-ekonomik hedeflerin sağlanması için kaynakların etkin tahsis edilmesinde kilit bir aktör olarak görülmüştür (Bałtowski ve Kwiatkowski, 2022, s.14-15). KİT'lerin sosyal refahı maksimize etme işlevi temel fonksiyonu olarak kabul edilse de, KİT'lerin işlevlerini "refah yaklaşımı" ve "kamu tercihi yaklaşımı" kapsamında ele almakta mümkündür. Refah yaklaşımına göre, kamu işletmelerinin ekonomik gerekçesi (statik veya dinamik) piyasa başarısızlığıdır. Kamu teşebbüsleri, özellikle doğal tekeller veya negatif dışsallıkların söz konusu olduğu durumlarda, toplumsal refahın maksimize edilmesini engelleyen piyasa başarısızlıklarını önlemede bir araç olarak görülmüştür. Kamu tercihi yaklaşımı ise, kamu işletmeleri için politik bir gerekçe sağlar ve bu yaklaşım kapsamında KİT'ler siyasi hedeflerin peşinden gitmek için bir araç olarak ele alınmaktadır (Mühlenkamp, 2015, s.538-539). Bu bağlamda geçmişten günümüze KİT'lerin sosyal, ekonomik, siyasi ve bazen de tarihsel gerekçelere dayalı olarak oluşturuldukları görülmektedir. KİT'lerin kuruluş nedenlerini Şekil 1'de görüldüğü gibi ulusal ekonomik ve stratejik çıkarları desteklemek, mal ve hizmet tedarik etmek, sosyal hedefleri desteklemek, işletmelerin ulusal

mülkiyetinin devamlılığını sağlamak, doğal tekel alanında ticari faaliyetlerde bulunmak, piyasa düzenlemelerinin verimsiz olduğu durumlarda devlete ait bir tekel yaratmak olarak sıralanabilir (Ramirez-Rigo vd.,2021, s.2-3).

KİT'leri destekleyici temel görüşlerin başında, KİT'lerin temel altyapı projeleri için kamu malları ve finansmanı sağlayarak piyasa başarısızlıklarını engellemeye yönelik bir araç olarak kullanılabilmesi görüşü gelmektedir (Szarzec vd. 2021, s.2). KİT'ler, kamu mülkiyetinin iktisadi analizi açısından en yaygın olarak özel piyasaların tahsis etkinliğini sağlamadaki başarısızlığına bir yanıt olarak görülmüştür (Hemming & Mansoor,1987, s.3). Neoklasik iktisatçıların teorik bir zemine oturduğu piyasa başarısızlığı teorisi devletin ekonomiye müdahalesinin temel gerekçelerini içermektedir. Aksak rekabetin söz konusu olması ve işsizlik, enflasyon ve ekonomik dengesizlikler de piyasanın aksak işlemesine sebebiyet verir (Stiglitz, 2000, s.77-85). KİT'ler aracılığıyla piyasa aksaklıklarının önlenmesi hedeflenir.

Bir diğer görüş, KİT'lerin yatırım harcamalarında bulunma ve istihdam sağlama fonksiyonlarına bağlı olarak desteklenmesidir. KİT'ler ülkelerin sanayi politikalarını ve kalkınma stratejini tamamlayıcı bir rol üstlenebilir. KİT'ler aracılığıyla özellikle "günbatımı endüstrileri" diye tabir edilen yeni teknoloji ve fikirlerin ortaya çıkmasıyla düşüşe geçen endüstrilerde istihdamın sürekliliği sağlanarak, savunmasız sosyal grupların desteklenmesi hedeflenebilir (Szarzec vd., 2021, s.2). KİT'ler genellikle ticari ve ticari olmayan amaçları birleştirir. KİT'lerin özel sektör yatırımcılarının bulunmadığı ulusal düzeyde stratejik önceliği olan ancak riskli veya uzun vadeli yatırımları gerçekleştirmek amacıyla da kuruldukları görülmektedir (EC, 2016, s. 6). Ayrıca hükümetler KİT'lerin sağladıkları dışsallıkları bu alanda bir politika aracı olarak kullanmaya yönelebilirler. KİT'lerin bu şekilde kullanımının klasik bir örneği olarak, bu teşebbüslerin ulusal ekonomide istihdam, Ar-Ge veya merkezi işlevlerinin, benzer şartlarda faaliyetlerini yürüten özel teşebbüslere göre daha büyük bir paya sahip olmasının teşvik edilmesi gösterilebilir (Christiansen,2013, s.7).

Literatürde KİT'ler vasıtasıyla kamu hizmetlerine erişimin daha uygun fiyatlarla gerçekleşebileceği görüşü de mevcuttur (Szarzec vd.,2021, s.2). Tüm KİT'ler olmasa da bazı KİT'lerin maliyetin altında fiyatlama politikasıyla faaliyetler yürüttükleri görülmüştür. Ancak mülkiyeti tamamen devlete ait bir KİT olsa da, KİT'lerce üretilen mal ve hizmetlerin tüketiciye bedelsiz sunulma veya maliyetin

altında bir fiyatlama politikası uygulama zorunluluğu mevcut değildir (Akkoyunlu, 2011). Özellikle ağ endüstrilerinde devlete ait bir teşebbüsün özel şirketlerle rekabet halinde olması birçok ülkede sıklıkla rastlanan bir durumdur (Christiansen, 2013, s.7). Söz konusu rekabet fiyat politikasını da yönlendirir.

KİT'leri destekleyici bir diğer görüş; KİT'lerin silah ve ağ endüstrileri gibi belirli ulusal çıkarlara sahip sektörlerde özel ve yabancı mülkiyeti sınırlandırarak ulusal güvenliği desteklemesidir (Szarzec vd.,2021, s.2). Birçok ülkede iktisadi teşebbüslerin ekonomideki üretken faaliyetleri devletin eline geçirme, özel ve yabancı kontrolü ve sınırlandırılması programlarının bir parçası ve daha iyi çalışma ilişkilerinin bir aracı olarak kamulaştırıldığı görülmüştür. KİT'ler ülkelerin ekonomik kalkınmasını ve sanayileşmesini desteklemek için de önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Pek çok gelişmekte olan ekonomide devletin amacı, ulusal tasarrufları ve dış yardımları doğrudan ölçek ekonomileri elde etmek için KİT'lere kanalize ederek yeni endüstriler yaratmak olmuştur (Robinet, 2006, s.3). KİT'ler özellikle yüksek başlangıç maliyetleri ve uzun vadeli yatırımlar gerektiren yeni endüstrilerin oluşturulmasını ve geliştirilmesini sağlayarak sanayileşmeyi teşvik etmek için sıklıkla kullanılmaktadır. KİT'ler ayrıca ekonomik kalkınmayla birlikte inovasyonun olası itici gücü olarak da değerlendirilmektedir. Bu görüşe göre bilginin ve teknolojinin yayılmasında KİT'ler aracılık edebilir (Szarzec vd.,2021, s.2; Tönurist, 2015).

KİT'lerde Reform Süreçleri

Geçmişten günümüze KİT'lerin kuruldukları ülkelerin kendine özgü koşullarına bağlı olarak reform ve yeniden yapılandırma süreçlerine girdikleri görülmektedir. Bu kapsamda pekçok ülkede KİT'lerin yasal ve düzenleyici çerçevesine ve işleyişine yönelik yönetsel ve yapısal reformlar yapılmıştır. Bu çalışmada KİT'lerdeki reformlar, ülkeler özelinde değil uluslararası etkileri olan süreçlere bağlı olarak açıklanmaktadır. Bu bağlamda 1980'lerden günümüze KİT'lerin verimli bir şekilde performans göstermelerini sağlamayı amaçlayan bir takım reform dalgalanmalarından bahsedilebilir. Bu dalgaların ilki özelleştirme, serbestleşme ve rekabete açılma dönemlerini kapsamaktadır (Wisuttisak & Rahman, 2021, s.42). Daha sonra kamu yönetiminde bir paradigma değişimine bağlı olarak KİT'ler ele alınacaktır.

Kaynak: Ramirez-Rigo vd., 2021, s.3

Özelleştirme, Liberalizasyon ve Rekabete Açılma Çemberinde KİT'ler

Özelleştirme kavramı dar anlamda KİT'lerin mülkiyetinin ve idaresinin özel kişi ya da kurumlara devredilmesi olarak açıklanabilir. Kavramı geniş anlamda ele alırsak özelleştirme; devletin ekonomi içindeki varlığının azaltılması veya ortadan kaldırılması için yalnız KİT'lerin değil diğer kamu kurum ve kuruluşlarının ürettikleri mal ve hizmetlerin de özel kesime devredilmesini kapsar (Çetinkaya, 2012, s.97). Özelleştirme kavramının temelinde mülkiyet devri söz konusudur. Kamusal mülkiyetin sahibi esasen toplumun ta kendisidir. Kamu mülkiyetinin özel mülkiyete geçme konusu mülkiyet hakları teorisine kadar uzanmaktadır. Mülkiyet hakları teorisinin temelleri Adam Smith'in ünlü eseri "Ulusların Zenginliği" çalışmasına dayandırılmaktadır. Smith (1804) eserinde Avrupa'nın her büyük monarşisinde kraliyet arazilerinin satışının, bu arazilerin kraliyet mülkünde bulunmasından her zaman çok daha fazla gelir getireceğini belirtmiştir. Kraliyet arazilerine özel mülkiyet kazandırıldığında, birkaç yıl içinde bu arazilerin daha çok gelişmiş ve iyi işlenmiş hale geleceğini belirtmiştir (Smith, 1804, s.257). Mülkiyet hakları teorisine göre, özel mülkiyet haklarına dayanan özel teşebbüsün, kamu teşebbüsünden daha verimli olma eğiliminde bulunduğu kabul edilmektedir (Hanke,1987, s.50). Literatürde bu sonucu destekleyici önemli ampirik kanıtlar mevcuttur. Örneğin, "iki bürokratik kuralı" (bureaucratic rule of two); kamu teşebbüsünün belirli bir miktar ve kalitede mal ve hizmet üretmesinin maliyetinin, bu mal ve hizmetin özel teşebbüs tarafından üretilme maliyetinin iki katına eşit olacağını öngörmektedir. Bu kurala göre; bir kamu kuruluşunun özelleştirilmesi, maliyetleri yarı yarıya azaltacaktır (Hanke, 1987, s.50). Böyle bir kuralı, günümüzün genel geçer bir değer yargısı olarak kabul etmek doğru olmayacaktır. Kamu işletmeciliğinde yaşanan gelişmelere, reformlara, yeniliklere ve teknolojik ilerlemelere bağlı olarak farklı ülke örnekleriyle değişen sonuçlar elde edilebilir. Genellikle KİT'lerin özel mülkiyetteki işletmelerle karşılaştırıldığında daha az verimli olduğu kabul edilmekle birlikte, KİT'lerde yapılan reformların KİT'lerin performanslarını önemli ölçüde artıracağı konusunda da ortak bir sonuca varıldığı görülmektedir (Liu, 2019, s.3).

Mülkiyet verimlilik ilişkisine dayalı olarak geliştirilen teoriler arasında "Kamu Tercihi Teorisi" ve "X-Etkin(siz)lik Teorisi"nden bahsedilebilir. Leibenstein (1966) tarafından geliştirilen X-Etkinlik Teorisi, aksak rekabetin söz konusu olduğu piyasalarda bireyler ve firmalarca verimliliğin nasıl sağlanacağı konusuna odaklanmaktadır. Leibenstein (1978) herhangi bir sektördeki girişimcilik arzının, o sektördeki X-etkisizliğinin derecesini etkilediğini belirtmiştir (Leibenstein,1978, s.52). Leibenstein ekonomik büyümenin genel olarak maliyet düşürücü ve yenilikçi girişimcilik arzına bağlı olabileceğini belirtmiş ve firma kurma veya mevcut firmaları yeniden düzenleme kapasitesine sahip olan ve X-etkisizliği seviyesini azaltan yenilikçi girişimcilerin, ekonomik kalkınmaya önemli ölçüde katkıda bulunabileceğini ifade etmiştir (Leibenstein, 1978, s.54). Bu bağlamda kamu sektörünün özel sektörden daha X-verimsiz

olduğu literatürde sıklıkla tartışılmaktadır (Haskel & Sanchis, 1995, s.301).

Literatürde özelleştirme lehinde varolan en belirgin argümanlardan biri "Kamu Tercihi Teorisi"dir. Kamu tercihi, siyasi kurumların ekonomik analizini içermektedir (Wright,1993). Bu kapsamda Kamu Tercihi Teorisi, modern ekonominin yöntem ve analitik araçlarının siyasi süreçleri incelemek için uygulanmasıdır (Brennan & Buchanan, 1984, s.185). Kamu Tercihi Teorisi'nin başlangıcı Wicksell'in 1896'daki çalışmasına dayandırılmakta olup, teorisinin gelişmesinde Buchanan ve Tullock öncülük etmiştir (Buchanan, 1975). Kamu Tercihi Teorisi bireylerin, seçmenler, bürokratlar ve yasa koyucuları etkileyen ve dolayısıyla hükümetin kamu yararına hareket etmesini imkansız hale getirebilen rasyonel öz maksimize edicileri olduğunu varsaymaktadır. Bu teori kapsamında, özel firmaların ve piyasa ekonomisinin birçok mal ve hizmetin kamu tarafından sağlanmasından daha verimli olduğu önermesi sıklıkla özelleştirmeye ile desteklenmiştir (Wright,1993, s.1). 1970'lerde "Anayasal İktisat" adı altında Kamu Tercihi Teorisi'nden filizlenen ayrı bir araştırma alanı geliştirilmiş ve bu anlayış kapsamında da özelleştirme uygulamaları desteklenmiştir (Van den Hauwe, 2005, s.223). Özelleştirme uygulamalarının ülke örnekleri değerlendirildiğinde, özelleştirmenin deregülasyon (kuralsızlaştırma), vergi sisteminde artan oranlılığın azaltılması, işgücünde "yeniden yapılandırma" ve "Anayasal İktisat" görüşüne bağlı olarak hükümetin ekonomi politikası alanında yapabileceklerine anayasal sınırlar koyma girişimi gibi pek çok açık ideolojik politikalarla birleştirildiği görülmektedir (Wright, 1993, s.35-36).

Literatürde mülkiyetinin kamuya (tamamı veya büyük bir çoğunluğunun) ait olduğu KİT'lerin performansları ve verimlilikleri üzerinde çeşitli çalışmalar mevcuttur. Pek çok ampirik çalışmada mülkiyet hakları teorisine paralel olarak, KİT'lerin özel sektörde faaliyet gösteren teşebbüslere göre daha düşük performans gösterdiği önermesini destekleyen sonuçlar elde edilmiştir (Szarzec vd., 2021; Megginson&Netter, 2001; Shirley&Walsh, 2000; Tönurist ,2015; Tihanyi vd.,2019). Kamu kesiminde etkisizliğin temel nedenleri organizasyona ilişkin nedenler ve birey davranışlarına ilişkin nedenler olarak iki grupta ele alınabilir. Organizasyonuna ilişkin nedenler arasında, yumuşak bütçe kısıtı (iflas durumunun söz konusu olmaması), siyasi bağlantıların rolü, rekabetin yokluğu ve bütçeleme, tedarik ve personelle ilgili bir takım ek kısıtlamalardan [Bütçeleme açısından büyük sermaye yatırımları için uzun vadeli bütçeleme yapılmasının zorluğu, personel açısından işten çıkarılmasının zor olması ek kısıtlamalara örnek oluşturmaktadır (Stiglitz, 2000, s. 205).] bahsedilebilir. Birey davranışlarına ilişkin nedenler ise, maaş ve ücretlerin performansla bağlı olmaması (teşvik ücretinin olmaması), bürokratik davranışlar (büronun alanının büyütülmesi amacıyla davranan bürokratlar), asıl-vekil sorunları (agency problems) ve aşırı derecede riskten kaçınma davranışlarıdır (Stiglitz, 2000, s.205). Ayrıca KİT'lerde kayırmacılığın söz konusu olabilmesi ve KİT'lerin siyasi bir araç olarak kötüye kullanılması gibi durumlar bu önermeyi destekleyici gerekçeler olarak sıralanabilir (Szarzec vd., 2021).

Özelleştirme ve liberalizasyon süreci birbirleriyle ilişkili süreçlerdir. Liberalizasyon daha geniş bir kavram olup neoliberal reformları kapsamaktadır. Neoliberal reformlar kapsamındaki regülasyon ve deregülasyon uygulamalarıyla, KİT'lerin ekonomi içindeki ağırlıklarının azaltıldığı ve KİT'lerin özelleştirilmelerinin önünün açıldığı görülmüştür (Eren&Şimşek, 2022, s.351). İktisadi kararların serbest piyasa tarafından verilmesi temeline dayalı neoklasik iktisat teorisi 1980 yılından sonra ana akım iktisat politikası haline gelmiştir. Hayek ve Friedman'ın önde gelen temsilcileri olduğu neoliberal iktisat politikaları, "Washington Uzlaşması (Konsensüsü)" ile başta ABD ve diğer G-8 ülkeleri tarafından kabul edilerek ve uygulama alanı genişleyerek yayılmıştır (Yıldırım, 2011, s.2-3). Washington Uzlaşması 10 temel maddeden oluşmakta olup, bu maddelerden biri de KİT'lerin özelleştirilmesidir (Williamson, 2005, s.196).

Özelleştirme rüzgarı 21. yüzyılın sonlarında Birleşik Krallık (BK), Avrupa ülkeleri, Kuzey ABD, Avustralya, Yeni Zelanda ve diğer OECD ülkelerinde esmeye başlamıştır (Wu, 2019, s. 27). Pek çok ülke, KİT'lerin özelleştirilmesinde BK'nın özelleştirme modelini takip etmiştir (Gibbon, 1997). BK'da, özelleştirme uygulamaları 1979'dan 1990'a kadar altyapı hizmetleri gibi başlıca stratejik ağır sanayilerde ve kamu hizmetlerinde meydana gelmiştir. Özelleştirme örnekleri 1970'lerde Tayvan, Singapur başta olmak üzere birçok ülkede, 1980 ve 1990'lı yıllarda Latin Amerika, Afrika ve Asya'da komünist ülkeler dışındaki ülkelerde de görülmeye başlanmıştır.

Özelleştirme uygulamaları 1990'larda daha da artarak ve komünist rejimden çıkan ülkeleri de içine alarak yayılma alanını oldukça genişletmiştir (Wu, 2019, s.27-28). Bu bağlamda BK hükümetinin özelleştirme politikası, 1980-2000 yılları arasında birçok ülkenin özelleştirme politikalarının belirlenmesinde yönlendirici bir unsur olarak uluslararası harekete katkıda bulunmuştur (Wisuttisak & Rahman, 2021,s.42). Dünya genelinde özelleştirmeler incelendiğinde başarılı özelleştirme uygulamalarının yanında başarısız sonuçlanan örneklerin de mevcut olduğu görülmektedir. Bu kapsamda özelleştirmenin çerçevesinin bazı temel özellikler taşıması başarıya ulaşmanın anahtarı olarak değerlendirilebilir. Bunların başında yasal ve düzenleyici çerçevenin oluşturulması gelmektedir. Hukuki alt yapının oluşturulması, idari sorumlulukların belirlenmesi, yasal hususlar ve onay prosedürlerinin, gerekli yasal ve düzenleyici değişikliklerin yapılması gereklidir. Özelleştirmeden önce uygun bir düzenleyici çerçeve oluşturulmalıdır. Bu çerçeve kapsamında uluslararası kuruluşların kılavuzları ve düzenleyici ilkeleri benimsenmelidir. Şeffaflığın ve verimli piyasaların teşvik edilerek, farklı denetim, düzenleme ve uygulama makamları arasında sorumlukların dağılımı açık ve net bir şekilde belirtilmelidir (Akkoyunlu, 2011, s.105; OECD, 2009, s.12-21).

Kamu Yönetimi Anlayışındaki Değişmeler Kapsamında KİT'ler

Entelektüel temellerinin büyük oranda Wilson, Weber ve Taylor'ın düşüncelerine dayanan geleneksel kamu yönetimi anlayışı 1980'lerin ortalarından itibaren esnek,

piyasa temelli bir kamu yönetimi biçimine dönüşmüştür. Bu dönüşüm sadece bir reform veya yönetim tarzında küçük bir değişiklik değil, hükümetin toplumdaki rolünde ve hükümet ile vatandaş arasındaki ilişkide esaslı bir değişikliği kapsamaktadır (Hunges, 2003, s.1). Bu değişim, öncesinde hakim olan refah devleti anlayışına bağlı olarak aşırı büyüyen ve talepleri karşılamakta zorlanan bir geleneksel kamu yönetimi anlayışının geride bırakılarak verimlilik, etkinlik ve demokratik değerlerin ön plana çıkarıldığı dar anlamda kamu yönetiminin rasyonelleşmesi, geniş anlamda ise kamu sektörünün modernizasyonu fikirlerine dayalıdır (Schneider, 2021, s.7; Bryson vd. 2014, s.445). Bu bağlamda yeni anlayış, kamu ekonomisinde mal ve hizmetlerinin verimliliğini, etkinliğini ve genel performansını iyileştirmek için işletme yönetimi ve diğer disiplinlerde edinilen bilgi ve deneyimleri kullanan bir kamu yönetimi yaklaşımı olarak değerlendirilebilir (Schneider, 2021, s.6).

Yazında bu yeni anlayış ya da yaklaşım üzerine kavramsal tartışmalar [Bknz: Hunges, 2003, s. 6.] mevcut olup, yeni modelin "yeni kamu yönetimi" (Hood, 1991), "işletmecilik" (managerialism) (Pollitt, 1993)", "piyasa temelli kamu yönetimi" (Lan & Rosenbloom, 1992); "girişimci hükümet/irade" (entrepreneurial government) (Osborne & Gaebler, 1992) ve "bürokrasi sonrası yönetim (post-bureaucratic) (Barzelay, 1992) şeklinde çeşitli adlarla anıldığı görülmektedir. İsimlerdeki bu farklılaşmaya rağmen, hepsinin temelde aynı fenomeni tanımladıkları ifade edilebilir (Hunges, 2003, s. 4). İlk uygulayıcılarının BK'de Thatcher yönetimi ve ABD'de belediye yönetimlerinin olduğu bu anlayış, kısa sürede etki alanını genişleterek pek çok ülkeye yayılmıştır (Gruening, 2001, s.2).

Yeni anlayışın dayandırıldığı temel çalışmalardan biri Christopher Hood'un (1991) "A Public Management for All Seasons" isimli makalesidir. Hood (1991) çalışmasında bu anlayışın kökenlerini iki farklı fikir akımına dayandırmıştır. Bunlar; kamu tercihi teorisi, işlem maliyetleri teorisi ve asil vekil teorilerini içine alan "yeni kurumsal iktisat" ve "işletmecilik (managerialism)"dir (Hood, 1991,s.5-6; Gruening, 2001,s.2). Bu iki temel yaklaşımdan beslenen yeni kamu yönetiminin yedi temel unsurundan bahsedilebilir (Hood,1991,s.4-5):

1. Aktif katılımlı yönetim
2. Belirli standartların sağlanması ve performansların ölçülmesi
3. Sonuç-odaklı yönetim
4. Kamu sektöründe birimlerin ayrıştırılması (büyük organizasyonların optimum büyüklükte birimlere bölünmesi)
5. Rekabetin artırılması
6. Özel sektör yönetim tekniklerinin kullanımı
7. Kaynak kullanımında daha fazla disiplin ve tutumluluk

Kamu yönetimindeki yeni modelinin teorik bir zemine oturtulmasında Osborne ve Gaebler'in 1992 yılında yayınladıkları "Hükümetin Yeniden Keşfi"(Reinventing Government) isimli kitabı da oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu kitap, ABD'de hükümetin yeniden keşfi reformunun çıkış noktalarından birini oluşturmuş ve kitapta Amerikan kamu yönetiminde sistemsel bir değişim öngörülerek hükümete

girişimci bir misyon yüklenmiş ve girişimci hükümetin dayandığı temel ilkeler ortaya koyulmuştur. Hükümetin yeniden keşfi yaklaşımının kamu girişimciliği kavramının gelişmesindeki yeri oldukça büyüktür. Bu yeni yaklaşımın içinde barındırdığı unsurlardan biri olarak kamu girişimciliği literatürdeki kalıcı yerini almıştır. Kamu girişimciliği ilk başlarda yeni kamu yönetimi yaklaşımıyla ilişkili gelişmiş olsa da, zamanla kamu kesiminin her türlü iktisadi ve ticari faaliyetlerinde yer almaya başlamıştır. Kamu yönetimindeki bu yeni anlayış 1990'lı yıllarda hem teorik hem de pratik olarak hızla gelişmiştir. Osborne ve Gaebler'ın (1992) temel prensiplerinde belirttiği gibi kamu sektörünün daha verimli, etkin, sonuç ve müşteri odaklı olması, ademi-merkeziyetçi ve rekabetçi bir yapıya kavuşması hedeflenerek, esasen kamu sektörünün özel sektör yönetim uygulamalarını daha fazla kullanması öngörülmüştür. Yeni anlayışı kapsamında kamu hizmetlerinin sağlanması için özel hukuk sözleşmelerinin kullanılması görüşü de benimsenmiştir (Lane,2000, s.318). Bu yeni modelin, esnek, yenilikçi, problem çözücü ve değişen koşullara daha iyi uyulanmış ve daha uyumlu bir girişimci kültür yaratma temel hedeflerine sahip olduğu görülmektedir (Appana,2003,s.53). Bu bağlamda yeni kamu girişimciliği modelinin, kamu hizmeti anlayışı ve kamu işletmeciliği alanında değişimlere sebep olarak KİT'ler ve KİT'lerin yönetimi konusunda bir dizi normatif ilkeler getirdiği ifade edilebilir. Kamu yönetiminin rasyonelleşmesi amacıyla etkinlik verimliliğin ön plana çıkarılması, bu bağlamda KİT'lerin faaliyetlerinin hem politik gereklilik hem de verimli hedefine bağlı olarak gerçekleşmesi beklenir. KİT'lerin finansal olarak kendi kendini idame ettirebilmesi ve kara geçmesi oldukça önemli bir husustur. KİT'lerin mülkiyet stratejilerinin çok kapsamlı olarak tasarlanması ve KİT'lerin hedeflerinin açık ve ölçülebilir olması gereklidir. Ayrıca KİT'lerin faaliyet sınırları ve yönetim kurullarının yetki ve sorumlulukları net bir şekilde çizilmelidir. Esasen kamu yönetimindeki bu yeni modelin kurumsal temelin güçlendirilmesinin KİT reformlarını da desteklediği ifade edilebilir (Schneider, 2021, s.7-14).

2000'li Yıllarda KİT'ler

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde oldukça önemli bir yere sahip olan KİT'ler dünyanın en büyük şirketleri

arasında yer almaktadır. KİT'ler ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmasında potansiyel olarak oldukça kritik bir işleve sahiptir. 2000 yılında yaklaşık 13 trilyon \$ olan KİT'lerin varlıkları 2018'de 45 trilyon \$ yükselerek küresel GSYİH'nin yaklaşık yarısını oluşturmuştur. KİT'ler hem yüksek gelirli hem de düşük gelirli ülke ekonomilerinde önemli bir piyasa aktörü olsa da, özellikle geçiş ekonomilerinde en önemli aktör olarak görülmektedir. KİT'lerin geçiş ekonomilerinde katma değerlerinin GSYİH'nin % 30'una kadar çıkabileceği görülmüştür (WB, 2020a). Dünya genelinde KİT'lerin sektörel düzeyde dağılımı Şekil 2'de gösterilmektedir. KİT'ler elektrik, finans, telekomünikasyon, ulaşım ve su gibi ağ sektörlerinde yaygın olarak faaliyette bulunmaktadır. KİT'lerin özsermaye değerine göre sektörel dağılımında % 26'lık payla en büyük paya sahip olan sektör finanstır. Finans piyasası bankacılık, sermaye piyasaları, sigortacılık gibi pek çok alt sektörü kapsamakta olup, ülke ekonomisi üzerinde oldukça etkili bir sektördür. Özellikle finansal sermayenin henüz yeterince gelişmediği gelişmekte olan ekonomilerde, kalkınma hedefinin gerçekleştirilmesine finansal piyasaların geliştirilmesi katkı sağlamaktadır. Ayrıca bankacılık sigortacılık gibi alt sektörler "asimetrik bilgi" sorununa dayalı piyasa başarısızlığının söz konusu olabileceği alanlardır. Eksik bilgiye bağlı olarak ahlaki riziko ve ters seçiş sorunları doğabilir (Sitgiltz, 2000). Bu alanlarda pek çok devlet KİT'ler aracılığıyla piyasalara doğrudan müdahalelerde bulunmakta veya regülasyonlar uygulamaktadır.

KİT'lerin sektörel dağılımında bir diğer önemli sektör %21'lik payla doğal tekel özelliğine sahip elektrik ve gaz endüstrileridir. Doğal tekeller ölçüğe göre artan getirinin söz konusu olduğu faaliyet alanlarıdır. Doğal tekel özelliğine sahip piyasalarda, tek bir teşebbüsün faaliyet göstermesi iki veya daha fazla teşebbüsün faaliyet göstermesinden daha etkindir. Piyasa başarısızlığı durumunun ortaya çıkmasını engellemek için bu alanda devletlerin faaliyetler yürüttükleri görülmektedir. Doğal tekel özelliğine sahip diğer bir alan ise telekomünikasyon endüstrisidir. KİT'lerin özsermaye değerine göre sektörel dağılımı içinde telekomünikasyonun payı %5'dir. İletişim, haberleşme ve bilgi teknolojisi dayalı olan bu endüstride devletlerin KİT'ler aracılığıyla faaliyetlerde buldukları görülmektedir.

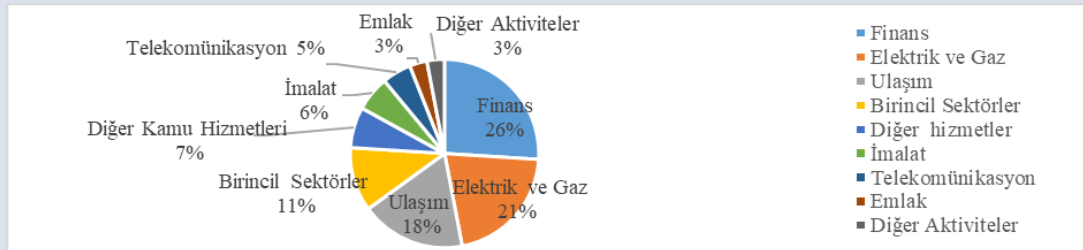

Figure 2. Sectoral Distribution of SOEs by Equity Values (2015)
Şekil 2. KİT'lerin Özsermaye Değerlerine Göre Sektörel Dağılımı (2015)

[Şekil; Arjantin, Avustralya, Avusturya, Brezilya, Kanada, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, ÇEKA, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, Hindistan, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Kore, Letonya, Litvanya, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Polonya, Suudi Arabistan, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, BK ve ABD'yi içermektedir. Çin dahil değildir.] Kaynakça: WB, 2020a, s. 1.

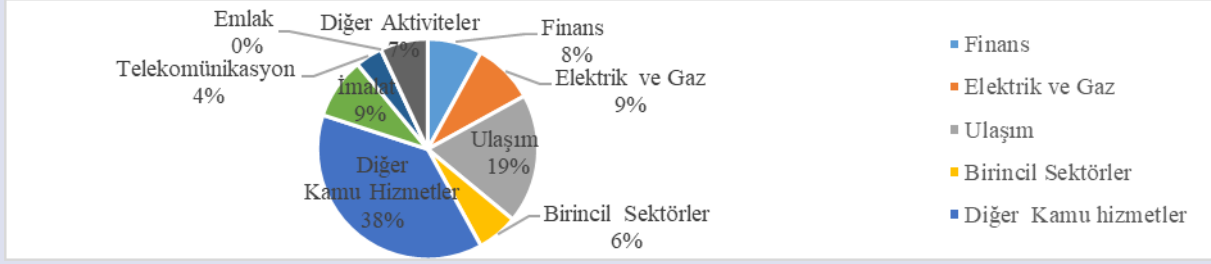

Figure 3. Sectoral Distribution of SOEs by Employment (2015)

Şekil 3. KİT'lerin İstihdama Göre Sektörel Dağılımı (2015)

[OECD Sekreterliği hesaplamaları, Çin hariç 40 ülkeden oluşan bir örneklemde (Şekil-2'deki aynı ülkeleri içeren) ulusal makamlar veya diğer katkıda bulunan kurumlar tarafından sunulan anket yanıtına dayanmaktadır (OECD, 2017).] Kaynak: OECD, 2017, s. 18.

Çizelge 4. Dünya Genelinde Faaliyet Gösteren En Büyük 20 KİT (İşletme Gelirlerinin Değerine Göre, 2018)

Table 4. 20 Worlds Top Largest SOEs (by the Value of ORs, 2018)

KİT'in Adı	Ülke	Endüstri	İşletme gelirleri (milyar €)	Toplam varlıklar	Kamunun Payı
1 Sinopec	Çin	Petrol & Gaz	369,4	202,9	68,3
2 Saudi Aramco	Sudi Arabistan	Petrol & Gaz	309,6	346,6	100,0
3 State Grid	Çin	Enerji	303,4	499,8	100,0
4 Petrochina	Çin	Petrol & Gaz	299,9	309,9	80,9
5 China State Constr.Eng.	Çin	İnşaat	150,8	237,3	59,6
6 Saic Motor	Çin	Otomotiv	114,5	99,8	79,9
7 Gazprom	Rusya	Petrol & Gaz	104,9	262,0	50,1
8 Rosneft	Rusya	Petrol & Gaz	103,6	165,5	50,1
9 China Mobile Comm.	Çin	Posta & Telekom	97,9	223,0	72,5
10 China State Railway	Çin	Ulaşım	97,6	1019,0	100,0
11 NTT	Japonya	Posta & Telekom	95,3	178,9	42,4
12 China Railway Group (CREC)	Çin	İnşaat	94,6	120,1	50,7
13 China Railway Constr.	Çin	İnşaat	92,5	117,0	51,1
14 China National Offshore Oil	Çin	Petrol & Gaz	87,7	155,0	100,0
15 Petrobras	Brezilya	Petrol & Gaz	83,5	193,9	50,3
16 Dongfeng Motor	Çin	Otomotiv	79,1	57,8	59,6
17 China FAW Group	Çin	Otomotiv	78,1	58,0	100,0
18 Petrobras	Brezilya	Petrol & Gaz	83,5	193,9	50,3
19 Eni	İtalya	Petrol & Gaz	76,9	118,4	30,1
20 Petroleos Mexicanos	Meksika	Petrol & Gaz	76,4	92,1	100,0

Kaynak: Bałowski & Kwiatkowski, 2022, s.259-260.

KİT'lerin sektörel dağılımında bir diğer önemli sektör %21'lik payla doğal tekel özelliğine sahip elektrik ve gaz endüstrileridir. Doğal tekeller ölçüğe göre artan getirinin söz konusu olduğu faaliyet alanlarıdır. Doğal tekel özelliğine sahip piyasalarda, tek bir teşebbüsün faaliyet göstermesi iki veya daha fazla teşebbüsün faaliyet göstermesinden daha etkindir. Piyasa başarısızlığı durumunun ortaya çıkmasını engellemek için bu alanda devletlerin faaliyetler yürüttükleri görülmektedir. Doğal tekel özelliğine sahip diğer bir alan ise telekomünikasyon endüstrisidir. KİT'lerin özsermaye değerine göre sektörel dağılımı içinde telekomünikasyonun payı %5'dir. İletişim, haberleşme ve bilgi teknolojisi dayalı olan bu endüstride devletlerin KİT'ler aracılığıyla faaliyetlerde buldukları görülmektedir.

Ulaşım sektörü toplumsal açıdan ihtiyaç duyulan altyapı yatırımlarının başında gelmektedir. Bu bağlamda devletin KİT'ler aracılığıyla yürüttüğü ekonomik faaliyetler içinde

ulaşım sektörü önemli bir paya sahiptir. Şekil 2'de KİT'lerin sektörel dağılımında ulaşım sektörünün %18 paya sahip olduğu görülmektedir. KİT'ler büyük oranda ağ endüstrilerine yoğunlaşmıştır. Telekomünikasyon, elektrik ve gaz, ulaşım ve diğer kamu hizmetleri (posta hizmetleri dahil) ile birlikte, tüm KİT'lerin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Ayrıca sözü edilen kısım istihdam olarak tüm KİT'lerin %70'ini (Şekil 3) oluşturmaktadır (OECD, 2017, s.17).

Şekil 3, KİT'lerin istihdama göre sektörel dağılımını göstermektedir. KİT'lerin %21'ini oluşturan elektrik ve gaz sektörleri KİT istihdamının yaklaşık %10'unu oluşturmaktadır. Devlete ait elektrik ve gaz sektörüne en büyük katkısı bulunan ilk beş ülke Hindistan, İtalya, Kore, Norveç ve Fransa'dır ve örnek alandaki değerlerin %66'sını oluşturmaktadır. Ağ endüstrilerinin dışında, finans sektörü, değer olarak tüm KİT'lerin %26'sını ve istihdam olarak tüm KİT'lerin %8'ini oluşturan en büyük münferit sektördür.

Devlete ait finans sektörüne (Çin hariç) en büyük ulusal katkıda bulunan ilk beş ülke BK, Hindistan, Hollanda, Brezilya ve Yunanistan olup, değer olarak tüm finans sektörü KİT'lerinin %60'ından fazlasını oluşturmaktadır. Hidrokarbonların üretimini ve rafine edilmesini içeren birincil sektör, tüm KİT'lerin değer olarak %11'ini ve istihdam olarak %6'sını oluşturmaktadır (OECD, 2017, s. 17).

Çizelge 4'de 2018 yılında işletme gelirlerinin değerine göre dünyanın en büyük 20 KİT'leri sıralanmıştır. Dünya genelinde faaliyet gösteren en büyük 20 KİT'den 12 tanesi Çin'de bulunmaktadır. Bu bağlamda Çin'deki KİT'lerin küresel ekonomide rolü büyüktür. En büyük ilk 20 KİT'in sektörel dağılımına bakıldığında, KİT'lerin en çok petrol ve gaz endüstrisinde faaliyette buldukları görülmektedir.

2000'li yılların başında 2008 yılında dünya küresel finansal bir kriz içine girmiş ve bu krizi pek çok çevre 1929 Büyük Buhran'dan sonra kapitalizmin yaşadığı en büyük kriz olarak görmüştür (Piketty, 2014, s.508). Keynesyen iktisat teorisine dayanan genişletici maliye politikaları, Büyük Buhran'da olduğu gibi, 2008 krizinin aşılmasında da etkili olmuştur. Bu durum Keynesyen müdahaleci anlayışa geri mi dönüyor tartışmalarını da başlatmıştır. Devletçilik anlayışının bir aracı olarak da ele alınabilen KİT'ler devlete biçilen roller kapsamında bir takım reformlar içine girmiş ve yeniden yapılanma ve/veya özelleştirilme süreçlerini geçirmiştir. Devlete biçilen rol değişse de, ister kapitalist sistemin ilk akla gelen örneği ABD'de olsun, ister devlet kapitalizmin en belirgin örneği Çin'de olsun, KİT'lerin ülke ekonomilerinde ve dünya ekonomisinde önemli yerlere sahip oldukları görülmektedir. Elbette ki hem sayıları ve faaliyet alanları hem de misyonları ve hedefleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bazı KİT'ler özellikle gelişmekte olan ekonomilerde sektörün lokomotifleri olarak işlevlik kazanırken, bazı KİT'ler özel şirket mantığına yakın faaliyetlerini yürütmektedirler. Burada önemli olan husus KİT'lerin niteliğidir. Geçmişten günümüze neredeyse her alanda bir değişim süreci yaşanmaktadır. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar, modern ve çağdaş yaşamın kapsamı ve beklentileri, yeni teknolojiler ve inovasyon, hem piyasa ekonomisi hem de kamu kesimi ekonomik faaliyetlerine yönelik belirleyici faktörlerdir. Bu bağlamda kamu işletmeciliği de değişim ve dönüşüm yaşamıştır ve bu süreç durağan değildir. KİT'ler içinde bulunan süreçler, koşullar ve benimsenen ekonomik sisteme göre ekonominin çok içinde veya az içinde olabilir. Neoliberal politikalar kapsamında KİT'lerin faaliyet alanı daraltılırken, Keynesyen politikaların pek çok ülkede başarıyla uygulandığı 1950 ve 1960'lı yıllarda KİT'lerin faaliyet alanları genişletilmiştir. Sözü edilen yıllarda birçok ülkede devletçilik anlayışı güçlenmiş ve KİT'lerin sayısı ve ağırlığı artmıştır. Ancak KİT'ler sıklıkla Türkiye gibi birçok ülkede siyasi baskılara maruz kalarak özellikle iş havuzu olarak kullanılmış ve bu durum çoğu zaman KİT'lerde aşırı ve verimsiz bir istihdam yapısına sebep olmuştur. Ayrıca KİT'lerde kayırmacılık, yönetim kadrosunun sık değişmesi, iyi yönetilememe ve KİT'lerin hedeflenenin dışında bir siyasi ve politik araç olarak görülmesi KİT'lerin kötü performanslarının genel nedenleri arasında sayılabilir. Daha sonrasında küreselleşme, liberalizasyon ve rekabete açılma süreçleri, KİT'lerin

özelleştirilmesine yönelik eğilimleri desteklemiştir. Yeni kamu işletmeciliği anlayışı KİT'lerin etkinlik, verimlilik, sonuç odaklılık ve girişimcilik gibi ilkeleri benimsemesi hedeflerini getirmiştir. Bunun yanında yeni kamu işletmeciliği anlayışı kapsamında da sözü edilen ilkelere uymak için sıklıkla KİT'lerin özelleştirildikleri de görülmüştür. Pek çok ülkede KİT'lerin özelleştirilmesinin oldukça fazla örneği mevcut olmasına rağmen, KİT'lerin faaliyetleri geçmişten günümüze neredeyse her ülkede halen aktif bir şekilde devam etmektedir.

KİT'ler kamu kesimi örgüt yapısı içinde faaliyet gösteren kamu tüzel kişiliğine sahip bir devlet kuruluşudur. Bir takım ortaklıkları, alt faaliyet birimleri olsa da KİT'ler sosyal sorumluluklar taşımaktadırlar. Gerek yönetimi gerek bütçeleri açısından siyasi ve politik baskılar altında olmaları çok olasıdır. Bu bağlamda KİT'lerin politik yozlaşmadan arındırılması bu kurumların etkin ve verimli çalışması açısından oldukça önemlidir. KİT'lerin özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki bireylerin doğal tekel niteliğindeki mal ve hizmet taleplerini karşılamada etkin olarak kullanıldığı görülmektedir. Bangladeş'te 1997 yılında hükümet tarafından kurulan Altyapı Geliştirme Limited Şirketi (IDCOL) oluşturulan güneş enerji sistemleriyle Bangladeş'in uzak kırsal bölgelerinde temel elektriğe erişimin artmasına büyük katkıda bulunmuştur. KİT statüsündeki şirket orta ve büyük ölçekli altyapı ve yenilenebilir enerji projeleri geliştirmek için finansman açığını kapatmada oldukça önemli bir rol oynayarak, 20 milyondan fazla kişinin temiz enerjiye ulaşmasını sağlamıştır. IDCOL'nin CEO'su Khan'ın (2021) kaleme aldığı kitapta bu başarı öyküsünün temelinde şeffaflık, dürüstlük ve hesap verebilirliğe dayandığı belirtilerek; dolandırıcılık, yolsuzluk ve diğer yaptırımlara karşı sıfır tolerans politikasının benimsendiği anlatılmaktadır. Kurumsal sistem ve uygulamalarda kurumsal bütünlüğü teşvik etmek ve sürdürmenin teşebbüsün temel amaçları arasında olduğu belirtilmiştir. Kitapta yolsuzluktan arındırılmış bir kurum için dört temel yaklaşımdan bahsedilmektedir. Bunlar: Personel için doğru teşviklerin oluşturulması; yolsuzlukla sonuçlanma olasılığı en düşük olan politikaların uyarlanması; kurumun kolay erişilebilir olmasının sağlanması; kişiye özgü örneklerin belirlenmesidir. Personel seçiminin şeffaf bir işe alım sürecinde liyakata dayalı, kamuda alışılmışın dışında cazip ücretler ve avantajların sunulduğu, personelin daimi kadrodan ziyade sözleşmeli olduğu ve deneyimli insanlardan çok yeni mezunların işe alındığı bir personel gücü seçilmiştir. Yüksek maaş, iyi standartlar (cazip ücret ve avantajlar-seyahat yol giderlerinin karşılanması vb.), sıkı kurallar (sözleşmede yolsuzluğa dair maddeler olması vb.) ve şeffaflık başarıya giden yolda önemli koşullar olarak sıralanmıştır. Başarılı personelin çabuk terfi alması; akademisyenler, sivil toplum örgütleri ve özel sektördeki uzman bireylerin tecrübelerinden yararlanılarak etkin ve şeffaf süreç yönetiminin yapılması ve şirket yönetimi ile yönetim kurulu arasındaki uyumlu ilişkinin mevcudiyeti başarıya giden yolda önemli hususlar olarak değerlendirilmiştir. Çalışanları tatmin eden bir maaş ve yüksek standartlar sunularak hem yolsuzluğun önüne geçilmiş ve yüksek verimlilik ve etkinlik sağlanmış, hem de çalışanların yeni ve yenilikçi fikirlerle öne çıkmaları teşvik

edilerek kurum bilincinin artırılması sağlanmıştır. Sonuç olarak evrensel elektrik erişiminin sağlanmasında bu kamu girişimciliğinin etkin bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir.

Ekonomiye devletin müdahale araçlarından biri olarak KİT'lerin tüm kamu kesimi idari yapılarında mevcut olduğu görülmektedir. Ancak esas önemli konu, KİT'lerin az ya da çok olması yani niceliksel değerinden çok niteliksel değeridir. Bu noktada kurumsal kalite ve bir takım performans ölçütleri karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası kuruluşların oluşturdukları prensipler ve kriterler KİT'lerin daha verimli ve etkin faaliyetler yürütmesine yönelik yol gösterici olmuştur. Girişimcilik alanında bir veri tabanının oluşturulması amacıyla OECD tarafından 2006 yılında Girişimcilik Göstergeleri Programı (EIP) başlatılmıştır. 2007 yılında Eurostat, EIP'nin bir ortağı olarak bu programa dahil olmuştur. EIP'nin amacı, girişimcilik alandaki istatistiklerin toplanmasını kolaylaştırmaya yönelik standartlar oluşturarak ortak tanımlar, kavramlar ve göstergeler geliştirmektir (Eurostat, 2022). Bu sayede uluslararası standartlarla KİT'lerin daha şeffaf ve hesap verilebilir olması sağlanmaya çalışılmıştır.

KİT'ler bünyesinde ortaya çıkabilecek yolsuzlukları azaltmak ve işleyişte dürüstlüğü güçlendirmek için bazı reformlar gerekmektedir. Elbette ki özel şirketler de benzer yolsuzluk riskleriyle karşı karşıyadır. Fakat KİT'ler için sözü edilen riskler kontrol ettikleri varlıkların ölçüğü, verdikleri kamu ihalelerin değeri ve hepsinden daha da önemlisi hükümete ve siyasette yakınlıkları ile daha da artmaktadır (WB, 2020b, s.95). Şeffaflığı ve hesap verilebilirliği sağlayıcı mekanizmaların aktif işlemesi çok önemlidir. KİT'ler üzerinde mülkiyet haklarını kullanan devlet kurumları halkın çıkarlarından sorumludur. Bu sorumluluğun bir gereği olarak topluma devletin yetkilerinin kamunun çıkarları doğrultusunda kullandığına dair bir güvence verebilmek adına yüksek şeffaflık ve hesap verebilirlik standartlarına ihtiyaç vardır. Bu bağlamda devletin mülkiyet haklarını kullanmasında şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlamaya yönelik mekanizmaları şunları içermelidir: Kamu teşebbüsü sahipliği için açık bir gerekçe geliştirilmesi, koordineli ve etkili bir kamu teşebbüsü mülkiyeti işlevine sahip olunması ve KİT sektörü hakkında kamuya düzenli toplu raporlama yapılmasıdır (OECD, 2018, s.15).

Genel olarak hükümetler, kamu otoriteleri ve diğer tüm kamu sektörü kuruluşlarının, sundukları kamu hizmetlerinin nasıl geliştirileceği ve toplumdaki bireylerin yaşam kalitesinin nasıl arttırılacağı konusundaki fikirlerin peşinde koştukları varsayılmaktadır. Bu bağlamda inovasyon kamu hizmet sunumu performansını arttırmak amacıyla kullanılabilir olacak oldukça önemli bir itici güçtür (Lewandowski, 2017, s.47). KİT'lerde inovasyon, pek çok bilim insanınca uzun yıllardır üzerinde çalışmalar yapıldığı bir konudur. KİT'lerdeki inovasyonun, genel kamu yararına ulaşmak için yeni fikirlerin geliştirilmesi ve uygulanmasıyla yönlendirildiği belirtilmektedir (Mulgan, 2014). Bhatta (2018) gelişmekte olan ekonomilerde KİT'lerde inovasyonu teşvik eden faktörleri: "meydan okuma", "yetkilendirme/yetkisini güçlendirme", "destek" ve "teşvik" olarak sıralamıştır. "Meydan okuma" ile kastedilen KİT çalışanlarına hem teknolojik hem de duygusal olarak meydan okumadır. Çoğu

çalışan, bunu bir özgüven meselesi olarak görür ve kendilerini kanıtlamak için sınırlarını zorlayabilir. Diğer önemli bir faktör "yetkilendirme veya yetkisini güçlendirme"dir. KİT'lerin net ve güçlü yetkilerinin olması, kendi içinde motivasyonu olan bir inovasyon ekibini oluşturmalarına, inovasyon ekibinin diğer ulusal ve uluslararası inovasyon ekipleriyle işbirliği amacıyla platformlar oluşturmalarına, inovasyon ekibine yeni teknolojileri öğrenmeleri için bolca fırsat verilmesine ve özgür bir ortamda inovasyon yapılmasına katkı sağlar. Tam ve güçlü yetkilendirme, bazı durumlarda bireylerde başarısızlık korkusunun ortadan kaldırılmasına veya azaltılmasına yardımcı olabilir. Bir diğer faktör, gerekli destek altyapısının sağlanmasıdır. En son teknolojiye sahip yüksek kaliteli laboratuvarlar kurmak, gerekli mali bütçeleri onaylamak ve inovasyon için gereken malzemeye kolayca ve zamanında erişmek için devlet tedarik prosedürlerini kolaylaştırmak "destek" kapsamında sayılabilir. Dördüncü faktör "teşvik"tir. Yalnızca başarılı inovasyonlar için değil aynı zamanda başarısız olma olasılığı yüksek olan "deneme cesareti" projeleri için de yeterli teşvik sağlanmalıdır. Hindistan'daki TATA grubu, başarılı inovasyonlar ödülleriyle birlikte "denemeye cesaret" ödülleri vererek güzel bir örnek oluşturmaktadır. Bu bağlamda inovasyonda teşvik önemli bir husus olmakla birlikte iyi bir teşvik sisteminin en önemli ön koşulu şeffaf olmasıdır (Bhatta,2018, s.68-69).

Kamu girişimciliğinin etkin ve verimli bir şekilde sürdürülebilmesi için kamu sektöründe reformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Kamu kesimince yürütülen girişimcilik faaliyetleri çağın ihtiyaçlarına cevap veren, değişen koşullara kolay adapte olabilen ve rekabet ortamını zedelemeyen hatta rekabeti arttıran nitelikte olmalıdır. Bu bağlamda bir takım yönetsel düzenlemelerden bahsedilebilir. KİT'lerce yürütülen kamu girişimciliğinin şeffaflığın ve hesap verilebilirliğin merkeze alınarak, denetim mekanizmalarının etkinliğinin artırılarak, siyasi ve politik baskılardan arındırılmış bir şekilde faaliyetlerini yürütebilmesi gereklidir. Yönetsel reform modelleri arasında planlama programlama bütçeleme (PPB), hedeflere göre yönetim (MBO), sıfır tabanlı bütçeleme (ZBB), üst düzey yönetici hizmetleri, kamu personeli rejimi ve kamu işletmeciliği kanununda değişikliklere gidilmesi gibi düzenlemeler yer alabilir. Görev ve yetki devri, çalışanların işe alınması, işten çıkarılması, eğitim ve öğretim süreçleri, motivasyon ve teşvikler alanında reformlar yapılabilir. Ayrıca regülasyon, deregülasyon ve özelleştirmeye yönelik yönetsel ve hukuki zeminin sağlam bir şekilde oluşturulması da önemli bir husustur (Tosterud, 2000). Bir kamu girişimciliği bir takım reformlara rağmen, küresel rekabetin olduğu bir ortamda bununla mücadele edemiyorsa veya rekabeti bozuyor ve performans açısından etkin ve verimsiz çalışıyorsa bu teşebbüsün özelleştirilmesi gereklidir. Devletler KİT'ler aracılığıyla doğrudan ekonomiye müdahalelerde bulunabileceği gibi bağımsız düzenleyici kurumlar aracılığıyla regülasyon uygulamalarında bulunabilirler. Bu bağlamda KİT'lerin özelleştirilmesi sürecini takiben hükümetlerin özelleştirilen alanlarda sıklıkla regülasyon uygulamalarına (büyük ölçüde doğal tekellerde) yöneldikleri görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Dünya genelinde ülkelerin kamu girişimciliği faaliyetlerini büyük ölçüde KİT'ler oluşumu altında yürüttükleri görülmektedir. KİT'lerin ekonomideki rolleri ve fonksiyonları, üzerinde derin tartışmaların sürdüğü bir konu olsa da, KİT'lerin ekonomin önemli bir parçası olduğu ve sıklıkla ulusal kalkınma stratejilerinin bir aracı olarak kullanıldıkları görülmektedir. KİT'lerin performanslarını arttırarak daha etkin ve verimli bir şekilde faaliyetlerini yürütebilmeleri için politika önerileri şu şekilde sıralanabilir:

- KİT'lerde reformlar oldukça önemlidir. Gerekli reformların yapılmasıyla KİT'lerin performansları arttırılarak, ülke ekonomilerine katkıları çoğaltılabilir.
- Girişimcilik faaliyeti sadece özel teşebbüslerin üstlendiği bir misyon değil KİT'lerin de üstlenmesi gereken bir özelliktir. KİT'lerin politika başarısına aktif bir girişimciliğin etkisi büyük olabilir. KİT'lerde girişimcilik anlayışını destekleyici bir takım mekanizmalar geliştirilmelidir. Örneğin tıpkı özel sektörde olduğu gibi kar eden girişimci KİT'ler promosyon ve teşvik gibi motivasyon araçlarıyla desteklenebilir. KİT'lerde girişimciliğin önemini gözler önüne sermek adına projeler ve yarışmalar düzenlenebilir.
- Devlet mülkiyetinin yolsuzluk (rüşvet, zimmet, rant kollama vb.) eylemlerden arındırılması KİT'lerin politika başarısına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda şeffaflık ve hesap verilebilirliğin merkeze alındığı yönetsel düzenlemeler sağlam bir hukuki zemine oturtulmalıdır. Sadece hedefler şeffaf olmamalı, tüm işleyiş süreci şeffaflaştırılmalıdır.
- KİT'lerin politik ve siyasi baskılara maruz kalarak çoğu zaman aşırı istihdam sağlayan bir iş havuzuna dönüştükleri görülmüştür. Bu bağlamda KİT'lerin politik ve siyasi baskılardan arındırılmaları gereklidir. Yasal ve düzenleyici çerçevenin net bir şekilde çizilmesi ve sürecin şeffaf olmasıyla bu tür müdahalelerin de önüne geçilebilir. İstihdam politikası açısından fırsat eşitliğinin sağlanarak KİT'lerde kadın istihdamının arttırılması hedeflenmelidir. Bu hedef ülkelerin sürdürülebilir büyüme ve sosyal kalkınma hedeflerini de destekler.
- KİT'lerin halka karşı sorumlulukları mevcuttur. Denetim mekanizmaları en etkin şekilde çalışmalıdır. KİT'lerce üstlenmesi gereken sorumluluk ve yükümlülükler, yasalar veya yönetmeliklerde açıkça belirtilmelidir. Bunlar kamuoyu ile paylaşılmalı ve maliyetleri şeffaf bir şekilde karşılanmalıdır. KİT'lerin kurumsal yönetim ilkelerini gözetten bir yapılandırma içinde olması gereklidir.
- KİT'ler uluslararası etik kurullarla uygunluk içinde ve belirli standartlar altında faaliyetlerini yürütmektedir. Bu noktada uluslararası kuruluşların KİT'lerin daha şeffaf ve verimli olması adına belirledikleri ilkelerin ve hazırladıkları rehberlerin daha fazla ülkelerce takip edilmesi desteklenmelidir. KİT'lerin küresel ölçekte başarısı için yönetimde standardizasyon ve şeffaf bir

yapı, süreçlerin işleyişine hem güvenilirlik kazandırır hem de politika başarısına katkı sağlar. Bu amaçla DB, IMF gibi uluslararası kuruluşlar KİT reformlarını ve yeniden yapılandırılmalarını desteklemektedir.

- Dünya küresel rekabet çemberinde dönmektedir. KİT'lere hükümetlerce sağlanan teşvik ve destekler rekabeti bozduğu gerekçesiyle tartışılmaktadır. Bu hususta özel kesim ve kamu kesimi arasında rekabetçi tarafsızlığı sağlamayı amaçlayan politikalar önemli bir rol oynamaktadır. Rekabetçi bir denge sağlanmalıdır. Ancak kamu tüzel kişiliğine sahip KİT'lerin kamu yararı amacı güderek ve çoğu zaman piyasa aksaklıklarının söz konusu olduğu alanlarda faaliyetlerde buldukları göz önünde tutulmalıdır. Bunun yanında aşırı müdahalelerden de kaçınılması gereklidir. Rekabetin korunması önemli bir husus olup; geçmişte başarısız özelleştirme uygulamalarında olduğu gibi bir teşebbüs kamu tekelinden çıkıp özel sektör tekeline geçmemelidir. Bu bağlamda KİT'lerin faaliyet gösterdiği alanda tekel olması yerine hem özel teşebbüslerin hem de KİT'lerin birlikte faaliyet gösterdikleri bir piyasada KİT'lerin performansları daha iyi olabilir. Hem küresel rekabetin korunması hem de etkinliğin sağlanması için KİT'ler ve özel teşebbüslerin mevcut olduğu bir piyasa tercih edilebilir.
- Küresel rekabet bir yandan da inovasyon, Ar-Ge ve teknoloji takibine dayalı olarak şekillenmektedir. Girişimcilik olgusu da küresel rekabetin bir gereği olmuştur. Bu süreçte KİT'ler verimliliklerini arttırmak ve yüksek performansla faaliyetlerini yürütebilmek için teknolojiyi yakından takip ederek ve kullanarak, girişimciliğe dayalı ve inovasyona yönelerek faaliyetlerini yürütmelidirler.
- KİT'lerin performanslarının doğru bir şekilde değerlendirilmesi KİT'ler için hayati derecede önemlidir. Performans ölçütü mekanizmalar geliştirilmelidir.
- Kurumsal iktisat yaklaşımına dayalı olarak kurumsal kalitenin arttırılması KİT'lerin performansını olumlu etkileyecektir. KİT'lerde kurumsal kalitenin arttırılması hedeflenmelidir. KİT'lerin performansını arttırıcı bir unsur olarak kurumsal sorumluluktan bahsedilebilir. Düzenleyici ve kurumsal çerçeveler net bir şekilde çizilmeli ve kurumsal sorumluluk geliştirilmelidir. Kurumsal sorumluluğun geliştirilmesine, KİT'ler ile kamu sektörü hedefleri arasındaki bağın ve kurumsal yönetişimin güçlendirilmesi fayda sağlayabilir.

KİT'lerin ekonomideki rolü üzerinde tartışmalar devam ederken, esasen önemli olan husus KİT'lerin özellikleridir. KİT'lerin performansını arttırmak için iyi yönetim ve reformlar gereklidir. Bu bağlamda çağın ihtiyaçlarına cevap veren, mevcut teknoloji iyi kullanan, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkelerini benimseyen, etkin denetimin yapıldığı, sağlam yönetsel ve hukuki zemine oturtulmuş iyi yönetişimin mevcut olduğu, rekabet ortamını bozmayan ve girişimci ruhuna sahip KİT'lerin ekonomide başarıyla faaliyetlerini yürüteceği öngörülmektedir.

Extended Abstract

Although the concept of entrepreneurship generally brings to mind private entrepreneurship within the scope of the market economy, this concept can be evaluated in two basic groups "private entrepreneurship" and "public entrepreneurship". It is seen that two types of entrepreneurship intersect at some points and can affect each other. In this context, starting from the theory of entrepreneurship, the theoretical foundations and development of public entrepreneurship are discussed and evaluated by comparing public and private sector entrepreneurship. The main reasons and scope of the state's entrepreneurial activities will be explained. The next section continues on SOEs. The economic activities of the state can be in the form of producing and providing public goods and services, as well as being involved in the production and presentation of private goods and services or leading them. In this context, the public sector can produce, sell or lead economic goods and services, just like private firms and institutions operating in a market economy. It is seen that governments around the world carry out their public entrepreneurship activities to a large extent under the formation of SOEs. SOEs with public legal personality are state-owned enterprises that carry out commercial activities. It is seen that SOEs, which can be considered the most important tool of public management, have played a very significant role in economic activities in many countries of the world from the past to the present. The administrative structure of SOEs is country-specific, and there may be different units of activity within them. The existence, functions, and effectiveness of SOEs were seen as important issues that were questioned, discussed, criticized in some periods, and supported in others. In the study, the importance of SOEs in the economy is revealed, and first of all, the reasons for the existence and structures of SOEs are explained. The restructuring and reform processes of SOEs in a historical process were discussed by specifying the main fields of activity of SOEs. At the end of the twenty-first century, the privatization of SOEs, influenced by the processes of liberalization and opening to competition, has come to the fore. The adoption of the new public management approach resulted in the restructuring of SOEs by making some reforms. In the study, the role and scope of SOEs in the economy are evaluated, and the factors that increase the performance of SOEs are discussed. Policy recommendations for SOEs to increase their performance and carry out their activities more productively and efficiently can be listed as follows:

- Reforms of SOEs are very crucial. By making the necessary reforms, the performance of SOEs can be increased and their contribution to the country's economy can be improved.
- Entrepreneurial activity is not only a mission undertaken by private enterprises but also a feature that SOEs should undertake. Entrepreneurship can have a great impact on the policy success of SOEs.
- A number of mechanisms should be developed to support the sense of entrepreneurship in SOEs. For

example, just as in the private sector, profit-making entrepreneurial SOEs can be supported with motivational tools such as promotions and incentives. Projects and competitions can be organized in SOEs to reveal the importance of entrepreneurship.

- Clearing state property from acts of corruption (bribery, embezzlement, rent-seeking, etc.) will contribute to the policy success of SEEs. In this context, administrative regulations that focus on transparency and accountability should be placed on a solid legal basis. Not only the objectives should be transparent, but the entire operating process should be made transparent.
- It has been observed that SOEs have been exposed to political and political pressures and have often turned into a job pool that provides over-employment. In this context, SOEs need to be freed from political and political pressures. Clearly drawing the legal and regulatory framework and transparency of the process can also prevent such interventions. In terms of employment policy, it should be aimed to increase women's employment in SOEs by ensuring equality of opportunity. This target also supports the sustainable growth and social development goals of the countries.
- SOEs have a responsibility to the public. Control mechanisms should work in the most effective way. Responsibility and obligation to be undertaken by the SOEs should be clearly stated by laws or regulations. These should be shared with the public and their costs should be covered in a transparent manner. SOEs should be in a configuration that observes corporate governance principles.
- SOEs carry out their activities under certain standards in accordance with international ethical rules. At this point, it should be supported that more countries follow the principles determined by international organizations and the guides they prepare in order to make SOEs more transparent and efficient.
- The world revolves around the circle of global competition. Incentives and supports provided to SOEs by governments are discussed on the grounds that they distort competition. In this regard, policies aiming to ensure competitive neutrality between the private and public sectors play an important role.
- Global competition is also shaped based on innovation, R&D, and technology follow-up. The phenomenon of entrepreneurship has also become a requirement of global competition. In this process, SOEs should carry out their activities by closely following and using technology, based on entrepreneurship, and inclining towards innovation in order to increase their efficiency and carry out their activities with high performance.
- Accurate evaluation of the performance of SOEs is vitally important for SOEs. Performance measure mechanisms should be developed.
- Increasing the institutional quality based on the institutional economics approach will positively affect the performance of SOEs. It should be aimed to increase the institutional quality in SOEs.

While the debates continue on the role of SOEs in the economy, the main issue is the characteristics of SOEs. Good governance and reforms are necessary to improve the performance of SOEs. In this context, it is predicted that SOEs that respond to the needs of the age, existing technology, infrastructure, transparency, accountability, effective supervision, sound administrative and legal ground, good governance, competitive environment, and entrepreneurial spirit will successfully carry out their activities in the economy.

Kaynaklar

- Akkoyunlu P. (2011). *Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme*. Beta Kitabevi.
- Appana, S. (2003). New public management and public enterprise restructuring in Fiji, *Pacific Studies* 1(1), 51-73.
- Bałtowski, M. & Kwiatkowski, G. (2022). *State-Owned Enterprises in the Global Economy*, Routledge <https://doi.org/10.4324/9781003244462>
- Barzelay, M. (1992). *Breaking Through Bureaucracy: A New Vision for Managing in Government* (Berkeley and Los Angeles: University of California Press).
- Bellone, C. J. & Goerl, G. F. (1992). Reconciling public entrepreneurship and democracy. *Public Administration Review*, 52(2),130-134.
- Bernier, L. & Hafsi, T. (2007). The Changing Nature of Public Entrepreneurship. *Public Administration Review*, 67(3), 488-503.
- Böwer, U. (2017). State-Owned Enterprises in Emerging Europe: The Good, the Bad, and the Ugly. *IMF, IMF Working Papers*, 17(221).
- Brennan, G. & Buchanan, J. M. (1984). Voter Choice: Evaluating Political Alternatives. *American Behavioral Scientist*, 28(2), 185-201.
- Brown, C. & Thornton, M. (2013). How Entrepreneurship Theory Created Economics, *The Quarterly J. of Austrian Economics*, 16(4), 401-419.
- Bryson, J., Crosby, B. C. & Bloomberg, L. (2014). Public Value Governance: Moving Beyond Traditional Public Administration and the New Public Management *Public Administration Review*, 74(4), s.445-456
- Buchanan, J. M. (1975). Public Finance And Public Choice. *National Tax Journal*, 28(4), 383- 394.
- Cantillon, R. (1959). *Essai sur la Nature du Commerce Général* (ikinci baskı), Edited and translated by Henry Higgs. Frank Class and Company Ltd.
- Choski, A. M. (1979). State Intervention in the Industrialization of Developing Countries: Selected Issues (SWP341). WB Working Papers.
- Christiansen, H. (2013). Balancing Commercial and NonCommercial Priorities of State-Owned Enterprises. OECD Corporate Governance Working Papers, No.6.
- Christiansen, H., & Kim, Y. (2014). State-Invested Enterprises in the Global Marketplace: Implications for a Level Playing Field (No. 14). *OECD Corporate Governance Working Papers*. Paris: OECD Publishing.
- Çetinkaya, Ö. (2012). *Türkiye'de Kamu İşletmeciliği ve Özelleştirme*, Ekin Kitabevi.
- De Lange, B., & Merlevede, B. (2020). State-Owned Enterprises across Europe: Stylized Facts from a Large Firm-level Dataset. *Working Papers of Faculty of Economics and Business Administration, Ghent University*, (20/1006).
- Diefenbach, F. E. (2011). *Entrepreneurship in the Public Sector*. Gabler Research.
- Drucker, P. F. (1985). *Innovation and Entrepreneurship*. Harper & Row Publishers.
- EC. (2003, Ocak). Entrepreneurship in Europe. (COM (2003) 27 final). Commission Of The European Communities. https://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/entrepreneurship_europe.pdf
- EC. (2013). European System of Accounts 2010 (ESA10), Section 2.51, Luxembourg.
- EC. (2016). State-Owned Enterprises in the EU: Lessons Learnt and Ways Forward in a Post-Crisis Context (Institutional Paper 031), ISSN 2443-8014(online) Publications Office of the European Union.
- Edwards, C., Jones, G., Lawton, A. & Llewellyn, N. (2002). Public Entrepreneurship: Rhetoric, Reality, And Context, *International Journal of Public Administration*, 25(12), 1539-1554.
- Eren, A. A. & Şimşek, O. (2022). Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ve Özelleştirmenin Ekonomi Politikası: Türkiye Örneği. *Cumhuriyet Üniv. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(1),337-361.
- Eurostat. (2022). Entrepreneurship indicators. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Entrepreneurship_indicators
- Gibbon, H. (1997). A Seller's Manual: Guidelines for Selling State-Owned Enterprises. *Privatisation Yearbook*, London: Privatisation International, 16-26.
- Gruening, G. (2001). Origin and theoretical basis of new public management, *International Public Management J.*, 4(1), s.1-25.
- Hanke, S. H. (1987). The Necessity of Property Rights. S. H. Hanke(Ed). *Privatization and Development* (s.47-51) içinde. International Center For Economic Growth Ics Press.
- Haskel, J. & Sanchis, A. (1995). Privatization and X-Inefficiency: A Bargaining Approach. *The J. of Industrial Economics*, 43(3), 301-321.
- Hayter, C., Link, A. & Scott, J. T. (2018). Public Sector Entrepreneurship. *Oxford Review of Economic Policy*, 34(4), 676–694.
- Hemming, R. & Mansoor A.M. (1987). Privatization and Public Enterprises (WP87/9) *IMF WP*.
- Hood, C. (1991). A Public Management for All Seasons. *Public Administration*. 69, 3-19.
- Hughes, O. E. (2013). *Public management and administration: An introduction* (3. baskı). New York: Palgrave Macmillan.
- IMF (2020) Fiscal Monitor, April 2020: Policies to Support People During the COVID-19 Pandemic.
- IMF. 2014. Government Finance Statistics Manual 2014. Washington, DC: IMF.
- Jevsons, W. S. (2001). Richard Cantillon and the Nationality of Political Economy. Cantillon, R., Higgs, H., & Brewer, A. (Eds.), *Essay on the Nature of Commerce in General* (s.334-360) içinde. Routledge.
- Kearney, C., Hisrich, R. & Roche F. (2007). Facilitating Public Sector Corporate Entrepreneurship Process: A Conceptual Model. *J. of Enterprising Culture*, 15(3), 275-299.
- Khan, F. K. (2021). *Win: How Public Entrepreneurship Can Transform The Developing World* (Kindle Ed.)
- Kirzner, I. M., (1973). *Competition and entrepreneurship*. IL Uni. of Chicago Press.
- Knight, F. H. (1921). *Risk, Uncertainty and Profit*. University of Illinois at Urbana-Champaign's Academy for Entrepreneurial Leadership Historical Research Reference in Entrepreneurship. <https://ssrn.com/abstract=1496192>
- Kowalski, P., Büge, M., Sztajerowska, M., & Egeland, M. (2013). State-Owned Enterprises: Trade Effects and Policy Implications. *OECD Trade Policy Papers*. Paris: OECD
- Kwiatkowski, G., & Augustynowicz, P. (2015). *State-Owned Enterprises in the Global Economy-Analysis Based on Fortune Global 500 List* (Managing Intellectual Capital and Innovation for

- Sustainable and Inclusive Society: Managing Intellectual Capital and Innovation; Proceedings of the MakeLearn and TIIM Joint International Conference 2015).
43. Lan, Z. & Rosenbloom, D.H. (1992). 'Editorial', *Public Administration Review*, 52 (6).
 44. Lane, J. E. (2000). *The Public Sector: Concepts, Models and Approaches* (üçüncü baskı). Sage Pub.
 45. Leibenstein, H. (1978). *General X-Efficiency Theory and Economic Development*. Oxford Uni. Press.
 46. Lewandowski, M. (2017). Public Organizations and Business Model Innovation: The Role of Public Service Design. M. Lewandowski & B. Kozuch (Ed), *Public Sector Entrepreneurship and the Integration of Innovative Business Models* (s.47-72) içinde, IGI Global.
 47. Leyden, D. P. & Link, A. N. (2015). *Public Sector Entrepreneurship*, Oxford Uni. Press.
 48. Link, A. N., & Link, J. R. (2009). *Government as Entrepreneur*. Oxford Uni. Press.
 49. Megginson, W.L. & Netter, J. M. (2001). From State to Market: A Survey of Empirical Studies on Privatization. *Journal of Economic Literature*, 39(2), 321-389.
 50. Morris, M. H., & Jones, F. F. (1999). Entrepreneurship in Established Organizations: The Case of the Public Sector. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 24(1), 71-91.
 51. Mulgan, G. (2014). Innovation in the public sector, version 1, nesta.
 52. Musgrave, R. A. (1959). *The Theory of Public Finance*. Macmillan.
 53. Mühlenkamp, H. (2015). From State to Market Revisited: A Reassessment of the Empirical Evidence on the Efficiency of Public (and Privately-Owned) Enterprises. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 86(4), 23.
 54. OECD. (2009). *Privatisation in the 21st Century: Recent Experiences of OECD Countries*. Corporate Affairs Division, Directorate for Financial and Enterprise Affairs.
 55. OECD. (2015). *OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises*. Paris: OECD Publishing.
 56. OECD. (2017). *The Size and Sectoral Distribution of State-Owned Enterprises*, OECD Publishing Paris. [http:// dx.doi.org/ 10.1787/ 9789264280663-en](http://dx.doi.org/10.1787/9789264280663-en)
 57. OECD. (2018). *Ownership and Governance of State-Owned Enterprises: A Compendium of National Practices*.
 58. Osborne, D. & Gaebler, T. (1992). *Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector*. Addison-Wesley.
 59. Ostrom, E. (1964). *Public Entrepreneurship: A Case Study in Ground Water Basin Management*. University of California (basılmamış doktora tezi).
 60. Piketty, T. (2014). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital* (H. Koçak Çev.). Türkiye İş Bank. Kült. Yayınları.
 61. Pollitt, Christopher (1993) *Managerialism and the Public Services: Cuts or Cultural Change in the 1990s*, Second Edition (Oxford: Basil Blackwell)
 62. Praag, C. M. (1999). Some Classic Views On Entrepreneurship. *De Economist*, 147(3), 311-335.
 63. Ramirez-Rigo, E., vd. (2021). State-Owned Enterprises in Middle East, North Africa, and Central Asia: Size, Role, Performance, and Challenges (DP/ 2021/ 019). IMF.
 64. Roberts, N. C. (1992). Public entrepreneurship and innovation. *Policy Studies Review*, 11(1), 55-74.
 65. Robinett, D. (2006). *Held by the Visible Hand: The Challenge of SOE Corporate Governance for Emerging Markets*. WB.
 66. Say, J. B. (1971). *A Treatise on Political Economy or the Production, Distribution and Consumption*. A.M. Kelley Publishers.
 67. Schneider, H. (2021). Strategy, Independence, and Governance of State-Owned Enterprises in Asia F. Taghizadeh-Hesary, N. Yoshino, C.J.Kim & K.Kim (Ed). *Reforming State-Owned Enterprises in Asia: Challenges and Solutions* (s.3-20) içinde. ADB Institute Springer.
 68. Schultz, T.W. (1975). The Value of the Ability to Deal with Disequilibria. *J. of Economic Literature*, 13(3), 827-846.
 69. Schumpeter, J. A. (2003). *Capitalism, Socialism And Democracy* (Introduction by Richard Swedberg). Routledge.
 70. Shirley, M. & Walsh, P.(2000). Public versus Private Ownership: the Current State of the Debate. Policy Research Working Paper No.WPS2420. WB.
 71. Smith, A. (1804). *Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Hartford: Oliver D. Cooke.
 72. Stiglitz, J. E. (2000). *Economics of the public sector*. NY: W.W. Norton & Company.
 73. Swedberg, R. (2003). Introduction.Schumpeter,J.A., *Capitalism, Socialism And Democracy* içinde. Routledge.
 74. Szarzec, K.,& Nowara, W. (2017). The Economic Performance of State-Owned Enterprises in Central and Eastern Europe. *Post-Communist Economies*, 29(3), 375-391.
 75. Szarzec, K., Dombi, A. & Matuszak P. (2021). State-owned enterprises and economic growth: Evidence from the post-Lehman period, *Economic Modelling*, Elsevier, vol. 99(C), 1-20.
 76. Tihanyi, L., Aguilera, R. V., Heugens, P., van.Essen, M., Sauerwald, S., Duran, P. & Turtorea, R. (2019). State Ownership and Political Connections. *J. of Management*, 45(6), 2293-2321.
 77. Tönurist, P. (2015). Framework for analysing the role of state owned enterprises in innovation policy management: The case of energy Technologies and Eesti Energia. *Technovation*, 38, 1-14.
 78. Tosterud, R. (2000). Entrepreneurship and the public sector. *Current politics and economics of the United States*, 3(2/ 3), 143-158.
 79. UNCTAD. (2019). *World Investment Report 2019*. United Nations Conference.
 80. UNECE. (2017). *Innovation in the Public Sector (ECE/ CECI/ 23)*. United Nations Economic Commission for Europe.
 81. Van den Hauwe, L. (2005). Constitutional Economics. J. Bachaus (Ed), *The Elgar Companion to Law and Economics*(s.223-238) içinde, The Elgar Companion.
 82. Wagner, R.E. (1966). Pressure groups and political entrepreneurs: A review article. *Public Choice* 1, 161-170.
 83. WB. (2020a). State-Owned Enterprises: Understanding their market effects and the need for competitive neutrality. WB Group.
 84. WB. (2020b). *Enhancing Government Effectiveness and Transparency: The Fight Against Corruption*.
 85. Williamson, J. (2005). The Strange History of the Washington Consensus. *J. of Post Keynesian Economics*, 27(2), 195-206.
 86. Wisuttisak, P. & Rahman, N.A. (2021). Regulatory Frameworks for Reforms of State-Owned Enterprises in Thailand and Malaysia. F. Taghizadeh-Hesary, N. Yoshino, C. J. Kim & K. Kim (Ed). *Reforming State-Owned Enterprises in Asia: Challenges and Solutions* (s.41-64) içinde. ADB Institute Springer.
 87. Wright, M. D. (1993). A Critique of the Public Choice Theory Case for Privatization: Rhetoric and Reality. *Ottawa Law Review*, 25(1), 1-38.
 88. Wu, Y. (2019). *Reforming WTO Rules on State-Owned Enterprises: In the Context of SOEs Receiving Various Advantages*. Springer.
 89. Yıldırım, C. (2011). Birinci ve İkinci Nesil Washington Uzlaşması: Neoliberal İktisat Politikalarının 1980'den Sonraki Evrimi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*,7(2), 1-23.